

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 8 / 2019

číslo 3

**Praktický život
a duchovní
cesta unitářů**

**Cesty života
a cesty víry**

**O studiu ves-
míru s astrofy-
zičkou Lenkou
Zychovou**

**Otázka po
Bohu... a „třetí
možnost“?**

**Nová socha
FERENCE DÁVIDA
v KLUŽI**

**Unitářský kostel
Unity Temple
na seznamu
UNESCO**

**Dalajlama
a východiska
ekologické krize**

**Rozhovor s Rev.
Vlastimilem
Krejčím**

**Víra a praktický život
Záhady vesmíru**

Právě spjatost s denním životem je jednou z charakteristik duchovní cesty jako cesty bdělé přítomnosti v každé životní situaci. Předpokládá účast naší celé mysli a celého srdce, neboť duchovní cesta je především cestou mysli a srdce. S tím souvisí také to, že je cestou smyslu života, hodnotovým systémem, cestou priorit a z toho vyplývajících našich slov i činů.

TŽ 2/2013

Vážení čtenáři,

hlavní téma tohoto sešitu Tvůrčího života je stále aktuální, totiž duchovní cesta a praktický život. Kdo pozorně sleduje jednotlivá čísla tohoto našeho časopisu, mohl přijít na to, že podobné téma Tvůrčí život již jednou přinesl, a to v ročníku 2/2013, kdy bylo toto téma Člověk a jeho duchovní cesta a rovněž se týkalo praktického života. Shora uvedený úryvek je ze čtvrté strany prvního čísla. Pro náboženství, které nemá systém konkrétních předpisů, zákazů a příkazů pro praktický život ani žádnou závaznou stylizaci života, které je spíš individuální duchovní cestou než systémem daným tradicí, je toto téma skutečně významné.

Při rozmanitosti představ, přístupů a praktik jsou praktický život, naše dennodenní rozhodování, volba a zodpovědnost jediným vodítkem k poznání toho, jaká je vlastně naše víra a jaké ideály.

Toto číslo Tvůrčího života je proto poněkud jiné než čísla předešlá, neboť jsme se v něm s tímto tématem obrátili přímo na dr. Norberta Fabiana Čapka a ve fiktivním rozhovoru složeném z Čapkových textů jsme se zeptali na některá úskalí běžného života, na to, co může způsobovat obavy, mařit lidské plány a cíle.

Jak být dobrým správcem všeho, co nám bylo svěřeno, píše ve svém článku Cesty života a cesty víry Milan Klapetek.

To, že zde na Zemi a ve vesmíru máme stále co objevovat a obdivovat, připomíná článek Milana Lustiga o neobvyklých jevech v přírodě.

Pěkné podzimní čtení přeje Jarmila Plotěná

OBSAH

- 1 Editorial
- 3 ŽIVÉ TÉMA: VÍRA A PRAKTICKÝ ŽIVOT**
- 3 Praktický život a duchovní cesta unitářů (*Jarmila Plotěná*)
- 6 Cesty života a cesty víry (*Milan Klapetek*)
- 9 Co vy na to, bratře Čapku? (*z myšlenek N. F. Čapka sestavila Jarmila Plotěná*)
- 19 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: ZÁHADY VESMÍRU**
- 19 Studium vesmíru je dobrodružné
(*rozhovor s Lenkou Zychovou, vedla Kateřina Štěpánková*)
- 25 Jevy, kterým ještě zcela nerozumíme (*Milan Lustig, recenze*)
- 33 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ**
- 33 Otázka po Bohu... a „třetí možnost“? (*Bill Darlison*)
- 37 KALEIDOSKOP**
- 37 Socha zakladatele rumunského unitářství Ference Dávida v Kluži
(*Kateřina Štěpánková*)
- 39 Unitářský kostel na seznamu světového dědictví UNESCO (*Jana Tichá*)
- 42 Jeho Svatost dalajlama a východiska ekologické krize (*Anna Vachudová, recenze*)
- 45 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY**
- 45 Člověk by měl usilovat o poznání na všech frontách
(*rozhovor s duchovním Vlastimilem Krejčím, vedla Kateřina Štěpánková*)
- 49 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE**
- 49 Z cvičení studentů Unitářské akademie (*sestavila Kristýna Ledererová Kolajová*)

Praktický život a duchovní cesta unitářů

Jarmila Plotěná

„Je to unitářství vůbec náboženstvím?“ Divíte se té otázce? Jak se tak vůbec někdo může ptát? Osobně se takové otázky zase až tak moc nedivím. Vždyť téměř každé náboženství charakterizuje především věrouka, tedy to, v co a v koho má člověk věřit a jak má smýšlet. Také je zcela jasně dáno, jak se má chovat v denním životě, tedy jak má to svoje smýšlení uvádět do praxe. Navíc má toto vše většinou celými věky ověřenou tradici.

Právě praktická stránka života je v mnohých náboženstvích velmi přesně a jasně formulována, kodifikována v zásadních Písmech toho kterého náboženství a po staletí pro mnoho generací věřících samozřejmá. Zejména v těch nejstarších velkých náboženstvích je velmi podrobně určeno, jak se má člověk denně chovat, co a při jaké příležitosti má dělat, často dokonce i říkat, co je doporučeno, co ještě tolerováno a co striktně, jako těžké provinění, zakázáno. Pouhý soupis těchto náboženských předpisů by vydal materiál na mnoho studií a knih, a takové také existují, stačí si tyto informace najít.

Velmi nápadná jsou tak zvaná „alimentární tabu“, tedy náboženské předpisy týkající se

jídla, povolených a zakázaných potravin a nápojů. Stanoven bývá také způsob stravování, v některých systémech i způsob přípravy stravy a její skladování, způsob úpravy kuchyní a jídelen, i chování při jídle, a to při různých příležitostech a pro určitou společenskou vrstvu.

Tak například v hinduismu jsou dány stravovací příkazy pro jednotlivé kasty. Čím vyšší kasta, tím jsou pravidla přísnější, na nejnižší kasty se téměř nevztahují. Nápadný je v hinduismu zákaz konzumace hovězího masa a některých jiných druhů masité potraviny. Příslušníci nejvyšší kasty jsou tradičně přísnými vegetariány.

V judaismu je zvláště přesně stanoven postup přípravy košer stravy, je mimo jiné přísně zakázáno konzumovat vepřové maso, je nutno od-

„Praktická stránka života je v mnohých náboženstvích velmi přesně a jasně formulována, kodifikována v zásadních Písmech toho kterého náboženství.“ (Foto © Shutterstock.com.)

dělovat mléčnou potravu od masité a existuje tu mnoho dalších příkazů a zákazů, týkajících se nejen stravování, ale zcela dopodrobna každodenního života, pro jednotlivé společenské skupiny a pro různou denní či roční dobu.

Rovněž křesťanství má svoje předpisy, zejména v době svátků a postních období, přičemž tyto předpisy nejsou ve všech křesťanských denominacích shodné. Tak bychom si mohli všimnout dalších náboženství a poznáme, že jasně stanovují, co jíst, jak se oblékat, co v určitých situacích dělat a jak se chovat. Význam těchto náboženských předpisů je i v současnosti dalekosáhlý, neboť charakterizují celé velké kultury, jejichž vliv na světové dějiny je zcela zásadní.

Máme se ale společně zamyslet nad duchovní cestou uplatňovanou v praktickém životě. Zde by snad mělo být pojednáno hlavně o mravních zásadách a principech. Určitě, ale obecná zkušenost z dějin, často i ta současná, může budit dojem, že lidská společenství nespojují ani tak konkrétní etické zásady, jako spíše nějaký viditelný prvek, zvyk, způsob života nebo znak. Je skoro možné, že kdyby nějaká významná osoba rozšířila řekněme třeba příkaz nosit píрко za kloboukem, vzniklo by brzo velké a soudržné

společenství, jehož členové by zásadně nosili píрко za kloboukem a měli jasně formulováno, proč je to správné a nutné. Kdežto vznik velkého soudržného společenství složeného z jedinců nejrůznějších kultur a životních stylů, které by spojovalo pouze to, že by nikdo z nich nikdy nezalhal, je již problematictější.

Proč se taková zásadní věc na duchovní cestě lidstva nedaří? Zřejmě proto, že v každé společnosti, nejspíš bez ohledu na to, k jaké kultuře náleží a jaké náboženství vyznává, jsou lidé, kteří dělají i věci velmi neetické, a to zcela zjevně. Jde jim jen o to vyhnout se trestu. Na nějakém mínění ostatních jim vlastně nezáleží, hlavní pro ně je, aby dosáhli svého cíle. Jiní také občas jednají ne právě eticky, ale velmi jim záleží na tom, aby se na jejich činy nepřišlo, případně aby se o nich dobře smýšlelo a neztratili své přátele, voliče, fanoušky apod. Třetí skupině na vlastním správném etickém jednání velmi záleží a chovají se správně „i když je nikdo nevidí“, a to pokud možno vždy, a když udělají chybu, přiznají si ji a snaží se ji napravit. Chovají se tak, i když mohou být jinými nepochopeni, nebo i kritizováni. Může se stát, že se jejich činy a rozhodnutí nemusejí shodovat s obecně panujícím nebo v tu

„Obecná zkušenost z dějin, často i ta současná, může budit dojem, že lidská společenství nespojují ani tak konkrétní etické zásady, jako spíše nějaký viditelný prvek, zvyk, způsob života nebo znak.“

(Foto © Shutterstock.com.)

„Unitářství pomáhá chápat život jako umění, které si žádá praxi“, neboť jde o to, abychom i v rozbouřených vodách současnosti řídili koráb svého života dle křídel svých nejvyšších ideálů.

(Foto © Shutterstock.com.)

chvíli „moderním“ pohledem na život. Za svoje rozhodnutí vědomě nesou zodpovědnost. Mají-li se rozhodnout tzv. „prakticky“, nebo eticky, dají přednost rozhodnutí, které pro ně nemusí být materiálně či společensky právě výhodné, ale je v souladu s jejich svědomím.

V různých obdobích, společnostech a dějinných situacích jsou tyto skupiny lidí různě zastoupeny. Náboženství, zvláště moudře pochopené, může poměrně zastoupení skupin v daném společenství ovlivnit ve prospěch třetí skupiny „životních vítězů“, kteří na své duchovní cestě nezklamali. Přičemž obavy z trestů, byť i náboženskou vírou motivované (jako strach z pekla, zavržení apod.), řadí člověka spíše do druhé skupiny, ač to nemusí být na první pohled zjevné.

Z dějin víme, jak se čas od času nějaký filozof, duchovní nebo skupina podobně smýšlejících snažili vytvořit společenství „těch třetích“, to je takových, kteří mohli odhlédnout od vnějších znaků své cesty a šlo jim především o to, aby v jejich nitru bylo vše správně. Takoví si zpravidla porozuměli s podobně smýšlejícími bez ohledu na jejich národnost, kulturu nebo náboženství. Ať již to byl Marcus Aurelius, Jan Amos

Komenský nebo Rabíndranáth Thákur, a mohli bychom vzpomenout mnoho jiných osobností (stačí zalistovat například v knize *Požehnání ohněm*¹), jejich ideály přesahovaly dobu, prostředí a často i náboženství, v nichž tito lidé žili. Právě tímto přesahem velmi hluboce pochopili náboženství, ze kterého vzešli a poznali jeho moudrost pro život člověka v jeho zápasech, vnitřních bojích a konkrétních rozhodnutích.

Vrátíme-li se k původní otázce, zda je unitářství náboženstvím, můžeme jasně říci, že ano, neboť již způsobem svého utváření a vývoje dbalo na to základní, co by každé náboženství mělo člověku dát, totiž vědomou duchovní cestu, dbalou na pořádek ve svém nitru více než na všechna „pírka za kloboukem“, která by měla být pouze náznakem, případně pomocným prvkem vnitřní duchovní cesty.

„Unitářství pomáhá chápat život jako umění, které si žádá praxi“², neboť jde o to, abychom i v rozbouřených vodách současnosti řídili koráb svého života dle křídel svých nejvyšších ideálů.

1 *Požehnání ohněm: významné osobnosti unitářské historie*, Praha: Unitaria 2014.

2 *Cestou světla: unitářské písně a liturgické texty*, Praha: Unitaria 2018, s. 318.

Cesty života a cesty víry

Milan Klapetek

Vliv víry na cesty, kterými se bude člověk v životě ubírat, je vysvětlitelný a znázornitelný mnoha způsoby, z čehož je jich asi polovina poměrně pochopitelných a srozumitelných pro dnešního člověka. Jeden z nich, patřící doufám právě do té srozumitelnější skupiny, se vám zde pokusím předestřít. Problém výkladu biblického textu je totiž v tom, že význam mnoha pojmů, které jsou použity v bibli, se během času více či méně změnil a posunul, a nemusí být dnešnímu člověku zcela jasný. To, s čím budeme pracovat nyní my, jsou kupodivu role, které svoji povahu a náplň nijak výrazně nezměnily a mohou tedy oslovit i člověka našeho času, myslícího především v kategoriích ekonomiky. Jde totiž o tři způsoby ekonomického, ekologického a vůbec lidského chování, související s následujícími rolemi: *šafář, vlastník a nájemník*.

Šafáři nejde o egoisticky pochopený prospěch a zisk, ale o společné dobro, plody božího Stvoření. (Foto © Shutterstock.com.)

Nejjednodušší z těchto tří rolí je *vlastník*, a od toho začneme. Vlastník (pro zajímavost – to je význam jména pohanského boha Baala) považuje věc jednoduše za svoji a je pro tu věc absolutním pánem. Má nad onou věcí „ius utendi et abutendi“, tedy právo ji užívat i zneužívat, ba dokonce ji i zničit, protože je jeho a nikomu jinému po tom, co s ní dělá, naprosto nic není. Tento vztah k věcem i k zemi je asi „normální“, tak to člověk přirozeně cítí a přivlastňovací zájmeno moje je pro každého vlastníka přímo posvátnou mantrou.

Pojem vlastník se vyskytuje i v souvislosti s další rolí, kterou je *správce, šafář*, ale onen vlastník je v tomto případě kdesi v pozadí a šafář je ten, kdo věci, statky, v jeho jménu spravuje. Rozumí se samo sebou, že je spravuje v souladu s vůlí jejich vlastníka a ze svého správcovství bude jednou skládat účty. Obraz člověka jako správce a šafáře božího světa, to je jeden z nejsilnějších a nejsrozumitelnějších obrazů, který byl také mocnou dějnotvornou inspirací. Byla to právě švýcarská reformace, která vyzvedla tuto roli člověka jako božího šafáře (the God's

„Domnívám se, že vědomí, že země není naše, ale je nám Bohem pouze svěřena, by mohlo nebo mělo být součástí křesťanovy společné cesty víry i cesty života.“ (Foto © Shutterstock.com.)

steward), a právě tito boží šafáři byli prvními průkopníky kapitalismu úplně jiného typu, než jaký je dnes považován za běžný. Byli to lidé, kteří podnikali „ad maiorem Dei gloriam“, k větší slávě boží, a nikoliv pro svoji slávu nebo obohacení. Žili přímo ve vnitrosvětské askezi, skromně a pracovitě. Tito lidé přímo říkali, že nejsou vlastníky svého majetku, nýbrž pouze

jeho správci ve prospěch svých méně šťastných bratří. Ze svých zisků budovali školy, nemocnice a koncertní sítě, a v tom byla jejich radost i cesta víry. Povaha této role je dokonale vystižena v díle německého sociologa Maxe Webera *Protestantská etika a duch kapitalismu*. Domnívám se, že vědomí, že země není naše, ale je nám Bohem pouze svěřena, by mohlo nebo mělo být součástí křesťanovy společné cesty víry i cesty života, a to bez ohledu na příslušnost k té či oné církvi či denominaci. Jako šafář svěřeného majetku by měl křesťan zacházet i s nadáním a hřivnami, kterými byl obdařen, i se vším, co je v jeho moci. Ostatně – to říkali i stoikové – nic na tomto světě není naše, vše je nám pouze svěřeno, dokonce i my sami nejsme svoji, ale jsme si pouze na čas propůjčení. Pro svévolníka je to špatná zpráva, protože ho zbavuje jeho divoké nezodpovědné svobody, ale pro moudré je to vysvobozující radostné evangelium. Šafář Bohem svěřených statků tedy nebude mít ani panickou hrůzu před jakoukoliv rozumnou a celku prospěšnou koordinací či plánováním ekonomických aktivit, protože mu nejde o egoisticky pochopený prospěch a zisk, ale o společné dobro božího Stvoření.

„Obávám se, že chování současného lidstva k svěřené Zemi bude právě na úrovni toho nejhoršího nájemníka.“ (Foto © Shutterstock.com.)

„Tento svět by rozhodně potřeboval více dobrých a zodpovědných božích šafářů, kteří by zdroje a zemi spravovali i pro budoucí generace a k dobru všeho Bohem stvořeného.“ (Foto © Shutterstock.com.)

A pak zde máme ještě jednu roli, kterou je *nájemník*. Vzpomínám si na slova jednoho pan-táty z Vysočiny, který kdysi dávno nějak takto vysvětloval svoji neochotu půjčit někomu koně nebo nějaké nářadí: Říkal, že takový půjčený kůň je mu večer vrácen sedřený doslova jako kůň. Nájemník, který má pouze určený čas k užívání dané věci, se snaží ji co nejvíce využít (to mu ostatně velí přirozené zákony ekonomiky) a vůbec přitom nemusí myslet na zítřek nebo na jakékoliv ohledy. „My tu nebudeme a příroda tu bude dál,“ – tak takoví nájemníci odmítají ekologická varování a výzvy. Zatímco vlastník si bude svůj majetek alespoň natolik opatrovat a ošetřovat, aby mu sloužil co nejdéle, nájemník nemusí mít ani takovou starost. A obávám se, že chování současného lidstva k svěžené Zemi bude právě na úrovni toho nejhoršího nájemníka. Také se nepadno hledají příklady, že by křesťanský svět v tomto svém dobrým příkladem někoho zahanboval.

Existují zajímavé studie a knihy zabývající se psychologií ekonomického myšlení a chování. Nuže, tyto tři role – vlastník, šafář a nájemník – by mohly být osnovou neméně zajímavé knihy „Teologie ekonomického myšlení a chování“. Psychologie jistě souvisí s ekonomickým chová-

ním, ale mnohem a mnohem více ho ovlivňuje vírou (či nevírou) formovaný cíl a smysl vlastního života a všeho kolem. Víra nepromítající se do ekonomických představ a ekonomického počínání člověka je opravdu pouze hluchým květem. Je nutno připomenout, že tyto role nemusí nijak korespondovat s konkrétním právním statutem, vyjádřeným v právních kategoriích občanského či obchodního zákoníku. I ten, kdo je podle platného práva vlastník, se může ke svým statkům chovat jako boží šafář, a šafář neboli správce cizího majetku se k němu může ve skutečnosti chovat jako nájemník, a také nájemník se logicky může chovat jako dobrý šafář. Jak tomu v tom či onom případě je, to nemusí být a není vždy pouze věc lidského soudu, to rozhodne jednou ten pravý Pán a vlastník vsí země a všech, kteří ji obývají, jak je to vyjádřeno v Žalmu 24. V těchto rolích se tedy setkávají (či nesetkávají) cesty víry a cesty života jasně a zřetelně a každý se může sám otestovat. Tento svět by rozhodně potřeboval více dobrých a zodpovědných božích šafářů, kteří by zdroje a zemi spravovali i pro budoucí generace a k dobru všeho Bohem stvořeného, než zuřivých „bojovníků za hodnoty západní civilizace“!

Co vy na to, bratře Čapku?

Jarmila Plotěná

Vážený a nám všem milý bratře Čapku, proč Vás máme v takové úctě? Protože jste založil naši Společnost, protože jste přinesl světovému unitářství naši krásnou Květinovou slavnost, protože jste založil české unitářství na vlastních, zcela originálních organizačních principech, které se do dnešního času nepřežily? Jistě tomu tak je, ale ten důvod, proč jste stále s námi jako náš současník, je jiný: *detailně jste se zabýval životem člověka.* Nejenom tím náboženským, politickým nebo příležitostně slavnostním, ale denním životem. Jeho radostmi, starostmi, problémy, nadějemi, a hluboce jste se zamýšlel nad otázkami takového každodenního života. Nikdy byste neřekl, že „všedního“, neboť byl jste to právě Vy, který se modlil: „Jen nedej zevšednět mi, Pane...“ Právě toto byla Vaše slunečná cesta, Vaše každodenní zbožnost, civilní a nenápadná svatost pro běžný život s běžnými potížemi. Jenže o těchto běžných potížích, jako je:

1. špatná nálada, „zevšednění“,
2. neklid, spěch, stres,
3. vtíravé, neovládané myšlenky,
4. emoce, strach, zlost,
5. únava,
6. bolesti všeho druhu, hrozba nemocí, smrt,
7. problémy v mezilidských vztazích,
8. nedostatek vůle,
9. nedostatek něčeho všeobecně,

jste uvažoval, mluvil, psal, a hlavně jednal pod zorným úhlem věčnosti. Nepěstoval jste vnější osobnost, jako se to mnohdy děje, nesažil jste se dodat člověku síly pomocí růstu ega, ale pomocí uvědomění si toho, že jsme Božskou jiskrou v hmotném těle a že z této jiskry máme rozdmýchat posvátný oheň, v němž shoří vše nečisté a nežádoucí.

Norbert Fabian Čapek (1870–1942).
(Foto archiv NSČU.)

1. Jak jste to napsal ve své knize *Nálada a její vědomé tvoření*?

„Naše tělo je dílnou ducha a také svatyní, kde se máme setkat s Nejvyšším. Paprsek jeho světla, jenž zatím pouze mlhavě proniká do našeho vědomí, se má stát jednou vědomým pramenem síly, lásky a věčného života.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní náladu*, Liberec: Santal 1996, s. 123)

Bratře Čapku, moc často u lidí neshledáváme dobrou náladu. Nejen na takových místech, jako jsou nemocnice, čekárny lékařů, různé úřady apod., ale i tam, kde by dobrá nálada měla být domovem, jí moc není. Spíš se setkáváme s určitým druhem „zevšednění“.

2. Máte na tuto bolest lidského světa řešení?

„Tak jako kdysi lidé nevěděli, že oheň i vodu je možno spoutat, že je možné oba živly spojit

„Jako strom z půdy, vyrůstá z citů dobrá nebo špatná nálada. City a tím i nálady lze šlechtit a na planý strom nežádoucích nálad lze naroubovat radostné větve.“ (Foto © Shutterstock.com.)

a pohánět jimi největší stroje, tak mnozí lidé dnes nevědí, že je možné ovládat svoje city, řídit či volit svoje nálady a vědomě je tvořit.“

„Jako strom z půdy, vyrůstá z citů dobrá nebo špatná nálada. City a tím i nálady lze šlechtit a na planý strom nežádoucích nálad lze naroubovat radostné větve.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 7)

„Cílem tzv. mistrovské cesty je život místo živoření. Je to cesta vedoucí od cizích mínění k samostatnému uvažování, od vnucujících se nálad k vědomému tvoření nálady vlastní. Člověk pak nemá čas ani chuť, aby nějaký smutek rozebíral, neustále procítoval a oplakával. Buďto s ním půjde potěšit někoho ještě smutnějšího a nebo jej uloží k ledu, je-li nezbytně nutné jej uchovat. Pak obrátí mysl k užitečné práci přítomného života.

Někdo například stojí před těžkou situací. Má na vybranou: Může si říkat, že na to nestačí, sednout si do kouta a přemýšlet, jak by sám sobě svoji zbabělost omluvil. Nebo se podívá na věc ze všech stran, zda by se přece jen nedalo něco

dělat. A potom si například řekne: „Dokázali to jiní, proč ne já. I kdybych neuspěl, změřil jsem alespoň své síly s něčím velkým.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 8–9)

„Vůle k dobré náladě a odhodlaný postoj k životu ušetří člověku mnoho nepříjemností. Můžeme vzít za příklad velkého vychovatele a sociálního pracovníka Bookera Washingtona. Dokázal, že se černocho vzděláním a vysokou úrovní jednání může vyrovnat kterémukoli bělochovi. Byl nejvzdělanějším z amerických černocho a dá se říci, že i chloubou černocho celého světa. Kromě toho zaujímal kladný postoj k životu, jak ukazuje následující událost. Jednou se potuloval po ulicích města, kde byli černoši v opovržení, takže běloch si nikde vedle černocho nesedl. Náhodný pohled na hodinky mu připomenul, že má nejvyšší čas na vlak a pěšky by to jistě nezvládl. Obrátil se proto na nejbližšího bílého taxikáře, aby ho odvezl na nádraží. Ten se začal ošívát, že černocho nikdy nevezl a také nepoveze. Co by na takovém místě udělal někdo jiný? Jaký kalich hořkosti

by musel přitom vypít! Ale to by nebyl Booker Washington. S rozmarem jemu vlastním povídá bílému šoferovi: ‚Dobře, příteli, proto mezi námi nemusí dojít k nedorozumění. Sedněte si dozadu jako pasažér a já si sednu za volant a povezu vás.‘ A tak se i stalo. Booker Washington v dobré náladě stihl vlak a běloch řidič dostal zapláceno za to, že ho vezl nejslavnější černoch Ameriky.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 9–10)

„V těžkých dobách poznáváme, kolik lidí je samostatných a kolik je závislých na cizích náladách. Změní-li se situace, dívají se lidé, jak se jejich sousedé změnili. Jinými slovy se ale dá říci, že oni se nezměnili, změnilo se jejich okolí a oni se mu přizpůsobili tak, jak praví staré přísloví: Kam vítr, tam plášt.“

K vytvoření vlastního samostatného ovzduší je potřeba rozhodnosti a pevné vůle. Tak se vytváří duševní hradba a my do hradu svého srdce vpustíme jen to, co chceme. Zde si můžeme uvést jako příklad historiku lékaře G. Peabodyho. Byl to výjimečný člověk, který jako lékař učinil několik významných objevů. Žil ve šťastném manželství spolu s dvěma roztomilými synky. Ve 46 letech se stal obětí velice těžké nemoci, kterou studoval proto, aby našel metody jejího léčení. Sám se při tom nakazil. Pozvolna ztrácel životní sílu, ale zároveň onu nemoc sám na sobě studoval, přednášel studentům a ve své laboratoři psal a pracoval. Když nemohl pracovat v laboratoři, psal ještě ve své posteli každý den až do konce života. Projevovala se v něm obrovská snaha zvládnout břemeno nelehkého osudu. Přátelé přicházeli a byli nesmírně překvapeni, jak svoji tragédii nesl a jak z ní těžil ve prospěch lidstva. Často říkával: ‚Trocha nemoci dobře využitá může přinést velký užitek.‘ Poslední rok svého života nazval jedním z nejšťastnějších. Nejdůležitějším ziskem, který mu choroba přinesla, bylo však probuzení duchovního života. Místo, aby reptal proti ukrutnému osudu, který ničí jeho snahy v době, kdy v nejlepších silách slouží lidem, napsal: ‚Existují oblasti lidského ducha, do kterých fyzický svět nezasahuje. Ve své touze po Bohu duše roste a nachází naplnění nejvyšších a nejvnitřnějších tužeb.‘ Touto

cestou můžeš dojít až k poznání, že jsi příbuzný s Bohem. A tvým nejzákladnějším posláním je projevit svoji božskou podstatu.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 14–15)

3. Často jste hovořil o neklidu, spěchu téměř jako o nemoci své doby. To kdybyste viděl současnost, asi byste ani neuvěřil, kam to došlo!

„Při úvaze o klidu v dnešním neklidu bude nejlépe, když začneme s uklidňováním se. Alespoň to zkusme. Zkusme na chvíli zapomenout, co nás zneklidňuje: starosti, bolesti a zklamání všeho druhu, nesplněné tužby, ztráty přátel nebo majetku, urážky, ponížení, výčitky, vzpomínky na lepší časy – všechno. Ani za stejných okolností život neplyne stejným tempem. Jednou je náš klid jako tichý vánek ranní a kam se podíváme, všude vítání slunce. A když nejvíce si libujeme, jak všude vůkol nás i uvnitř v duši svatý mír nás ovívá – znenadání, nevíme ani odkud, překvapí nás smršť, všechno zpřehází a zpřevrátí. Takový je život. V klidu by měl být člověk připraven na bouři, a v bouři zachovat klid. A čím je život rušnější, tím více je potřebí velkého umění, jak sebe uvádět do klidu a předcházet zneklidnění. Co potom dělat? Ať děláme cokoli, jisté je, že s neklidem toho neuděláme víc. Zůstává zase jen ta jedna rada: uklidnit se v neklidu. Pěstujme klid v očích – budou krásnější. Pěstujme klid v duši – bude vítězná. Vnášejme klid do neklidu dne a budeme požehnáni.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 43)

„Klid jeví se v mnoha tvarech, na různých stupních a za různých okolností. Je klid vynucený a dobrovolný, povrchní a hluboký, tělesný a duševní. Vždyť i o přírodě říkáme, že odpočívá. Velké jsou rozdíly, jak lidé odpočívají tělesně, ale větší jsou rozdíly v klidu duševním a duchovním. Někteří lidé vůbec se nestarají o klid duševní, žijí v ustavičném shonu, nikdy se sami se sebou nepotkávají, nikdy sami v sobě se neutišují. Kdo dosud žije jen zevně, jen tím, co vidí, slyší, přijímá, zvenčí okouší, ten není pro takový klid připraven.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 42–43)

„Pěstujeme klid v očích – budou krásnější. Pěstujeme klid v duši – bude vítězná. Vnášejme klid do neklidu dne a budeme požehnáni.“ (Foto © Shutterstock.com.)

„Duševní klid je znakem velkých duší. V dnešní době se zdá, jako by všichni zlí živlové na zemi a kolem země se spikli, aby podněcovali neklid. Chci-li získat klid, je třeba, abych si uvědomil, co jsem. Jsem myslitelem já, anebo mně nějaký ‚osud‘ vnucuje myšlenky? Je to především naše myšlení, jež tvoří tak řečený ‚osud‘. Jak se uklidňovat? Každé poněkud úspěšné a radikální uklidňování musí začít cvičením relaxace.

Druhým velkým cvičením je speciální soustředění – koncentrace, tj. umění vědomě řídit myšlenky a city. Uvolňující svaly uvolňujeme nervy a řízeným myšlením uklidníme mysl, a pak už zbývá třetí etapa vědomého uklidňování a tou je správná meditace.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 43–44)

4. S klidem, oním mistrovstvím života, souvisí hlavně stav mysli. Od myšlenky vše začíná. Povězte nám tedy něco o mysli.

„Co je myšlenka?

Je to prapříčina všeho, co jest. Na počátku nebylo slovo, ale myšlenka, a slovo bylo materializací myšlenky. Z myšlenky vzniklo vše, co jest a bez myšlenky nic není učiněno, co kdy učiněno bylo.

Jsou myšlenky náhodné, lenivé, hloupé, které se množí jako plevel u cesty. Z takových myšlenek rostou společenské útvary a jsou podle toho.

A jsou myšlenky titěrné, malicherné nebo docela zlobivé, špatné, chorobné, mstivé, závistivé. I z takových rodí se společenské útvary a jsou podle toho.

A jsou myšlenky božské, vznešené, krásné, zdravé, velkolepé a živé jako život sám.

Chceme-li vyvádět z chaosu a zmatků, chceme-li vytvořit mnoho silných jedinců a mnoho úspěšných funkčních orgánů, musíme mít velmi jasné, velmi smělé a velmi živé tvůrčí myšlenky.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 70–71)

„Většinu špatných nálad lze odstranit správným myšlením. Správný způsob myšlení, to znamená ovládnutí myšlenek, přináší vnitřní klid, vyrovnanost, duševní sílu, vládu nad trápením a dokonce i předcházení nemocem. Umění poručit své vlastní mysli je nejvyšším a nejkrásnějším uměním. Předpokládá to vysunout se vědomím na vyšší mentální úroveň.“

Čím je úroveň vyšší, tím snáze lze myšlenky ovládat.

Mnozí lidé si kladou otázku, zda je vůbec možné, aby člověk myslel pouze na to, na co chce a nemyslel na co nechce. Lidé často nejen že neovládají vlastní myšlenky, ale neumějí ani čelit myšlenkám cizím, které se jim vnucují. Kdyby alespoň přijímali pouze myšlenky hodnotné, pravdivé a ušlechtilé. Oni však velmi často bez jakéhokoliv výběru pouze naplňují mysl doslova balastem. Sednou si k snídani, otevrou noviny a s každým soustem housky spolknou nějakou vraždu. Vyjdou na ulici a slyší dramatické výkřiky prodavačů novin. Přicházejí do kanceláře nebo do továrny a již je někdo zdraví slovy: Už jsi slyšel o tom podvodu?"

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 68)

5. Toto všechno je zaměřeno na čerání hladin lidských emocí. Nejčastějšími emocemi je strach a zlost. Co všechno takové nekontrolované emoce zapříčiňují?

„Své city a žádosti při každé příležitosti rozněcovat nebo vybíjet. To je postoj, který někteří lidé označují jako ‚užívání si světa‘. Je to honba za požitky, počínaje hrubými, smyslovými až k jemnějším a rafinovanějším.

Do této skupiny je nutno započítat také všechny lidi oddávající se negativním citům. Ať je to smutek, žal či obavy všeho druhu, měli by si uvědomit, že touto cestou udržují oheň vnitřního pekla zde na zemi. Neznamená to, že smutek nebo žal není v některých životních situacích oprávněný. Ale v žádném případě se nesmí stát chronickým stavem.

Své vlastní city je možno také potlačovat a mnozí byli od dětství k tomuto postoji vedeni výchovou rodičů či vychovatelů. Ve většině případů to ovšem mělo velmi škodlivé následky. Existují různé způsoby, jak bývají city potlačovány. A také přetvářka není v podstatě nic jiného než potlačování vlastních citů.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 74–75)

„Existuje mnoho nepříjemných citů, o nichž se člověk domnívá, že v jeho životě již nehrají roli. Zatím se však mohou vynořovat na povrch

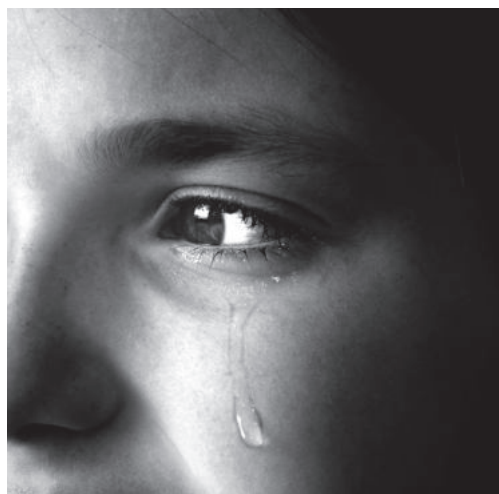
v jiných, méně zjevných podobách a nebo se podílí na zesílení ostatních citů příbuzné skupiny. City je možno poměrně snadno potlačit, pokud člověk prožívá chudý citový život. V takovém případě může mít rozum a vůle převahu v jeho životě natolik, že cit hraje podřadnou roli. Takový stav však jistě není záviděníhodný a představuje v podstatě nedostatečně rozvinutou určitou složku lidské osobnosti.

Na druhé straně existují lidé s nesmírně bohatým citovým životem a v případě, že své emoce často potlačují, dochází postupem času k různým výbuchům nebo až emocionálním katastrofám, které mají následky na zdraví tělesné i duševní.

V otázce citového života bychom měli najít zlatou střední cestu. Nevázané vybíjení citů je právě tak škodlivé, jako jejich potlačování. Jinými slovy řečeno, nerozumný asketický život je právě tak málo prospěšný, jako požívačný materialismus.

Svoje city bychom tedy měli rozvíjet, pěstovat a využívat, ale pouze tehdy, jsme-li přesvědčeni o jejich prospěšnosti. To znamená v okamžicích, kdy tyto emoce jsou v souladu s vyjádřením božského principu v člověku.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 75–76)

„Svoje city bychom měli rozvíjet, pěstovat a využívat, ale pouze v okamžicích, kdy jsou v souladu s vyjádřením božského principu v člověku.“ (Foto © Shutterstock.com.)

„V našem životě se projevují zejména dva negativní city, odčerpávající mnoho užitečné energie. Je to strach a hněv. Dnes je běžně známo, jaké změny vyvolává emoce strachu i na úrovni tělesné. Často prožívaný strach může mít za následek i vznik určitých chorob. O strachu můžeme říci, že je především pozůstatkem z dob primitivního života, blízkého říši zvířecí. Zde měl svoje opodstatnění, jako varovný signál sloužící k zachování života. Měli bychom si uvědomit, jaké místo strach v našem životě zaujímá. Existuje mnoho druhů strachu, které nenápadně svazují naše životy. Je to strach před školou, před zkouškami, před učitelem, strach z představených, z neúspěchu, strach o své postavení, hmotné zabezpečení a tak dále. Nejvýraznějším však bývá strach ze smrti.

Lidská společnost se čas od času snaží bojovat proti kouření, proti alkoholismu či jiným nezdravým návykům. Domnívám se, že je však nejvyšší čas, abychom zahájili boj proti takovým nákazám, jako je strach. Měli bychom odstranit strach z rodin, ze škol, z veřejného života a místo emocí strachu se naučit pěstovat odvalu, ostražitost a rychlý úsudek. Tak by se lidstvo zbavilo jednoho z nejtěžších břemen.

Ale také emoce hněvu vytvářejí nezdravé podmínky pro naše tělo i duši. Svým způsobem lze říci, že hněv je i odvrácenou stranou strachu. Člověk, který ze strachu potlačuje svoje emoce, se je ve vhodném okamžiku snaží uvolnit formou hněvu. Vnitřní vědomý vývoj člověka by měl nutně směřovat z oblastí naplněných strachem a hněvem k projevům důvěry a lásky. Tím není míněno, aby se člověk stal nerozumným a naivním a díky své neschopnosti rozlišovat se s důvěrou a láskou otvíral všemu, co jej potkává. Takové jednání nutně přináší zklamání. Na druhé straně však moudrý a uvážlivý život, doprovázený emocemi důvěry a lásky, se stává nesmírnou vnitřní silou. Silou takového druhu, že je schopna ovlivnit nejenom svého nositele, ale i jeho okolí.“

(N. F. Čapek, Nálada: jak ovládat vlastní nálady, Liberec: Santal 1996, s 77–78)

„U bran našich srdcí bylo v průběhu času postaveno mnoho různých dravců, kteří nedovolují královně lásky vystoupit z jejího zakletého

zámku. Jsou to závist, kritičnost, pomluvy, žárlivost, lakomství, pýcha a jiné a jiné šelmy, které zabarikádovaly naši duši tak, aby se její nejšlechternější síly nemohly uvolnit a osvobodit.“

(N. F. Čapek, Nálada: jak ovládat vlastní nálady, Liberec: Santal 1996, s. 79)

6. Lidé si velmi často stěžují na únavu. Únava je jistou překážkou jak v praktickém životě, tak na příklad při cvičení a meditaci. Kolik jen dopravních neštěstí bývá zapříčiněno únavou řidičů. Máte proti únavě lék?

„K tvoření a udržování dobré nálady velice přispívá vědomí o tom, jakými vnitřními silami můžeme disponovat. Fyzická ani duševní únava jistě není přítelem dobré nálady. Proto je dobré se nad stavy únavy hlouběji zamyslet.

Lidské tělo jistě není tak ubohé, jak bychom mohli podle nářků mnohých lidí usuzovat. Každá z bilionů jeho buněk představuje zásobárnu energie a jen málokdy vydá všechny svoje rezervy. Neustále totiž vytváří zásoby pro případ nedostatku či ohrožení. Bez nadsázky můžeme říci, že většina lidí za celý život nechává zhruba polovinu své vnitřní energie zcela nedotčenou. Lidská slabost vzniká zpravidla z nevědomosti o vnitřní síle a jejich skrytých rezervách. K odhalení těchto latentních zásob přispěl profesor William James svojí knihou, v níž mluví o ‚vrstvách energie‘. Dokládá, že po vyčerpání jedné vrstvy se dostavuje únava. Jestliže však překročí jistý bod, tento pocit mizí a otvírá se další energetická vrstva. Tak je možno objevit několik vrstev po sobě následujících, oddělených vždy stavy únavy, než nastane skutečné vyčerpání. Ve většině životních situací člověk neproniká bariérou únavy k další vrstvě energie a neobjevuje tak zdroj síly, o němž se mu ani nesní. Je samozřejmé, že existují i určité hranice. Žádný strom neroste do nebe. Pravdou však zůstává, že mezi miliardami lidí na celém světě využívají ohromné zásoby vnitřní energie do maxima jen někteří jedinci.“

(N. F. Čapek, Nálada: jak ovládat vlastní nálady, Liberec: Santal 1996, s. 102)

„Pokud dokážeme najít přirozený rytmus činnosti a odpočinku, pokud se dokážeme naladit na svoji práci, pokud dokážeme vědomě nastolit ve své mysli pozitivní představy a přijímat po-

„Při bolesti bychom tedy mohli doporučit pravý opak toho, o co se lidé obvykle pokouší. Tedy co možná nejhlubší uvolnění.“ (Foto © Shutterstock.com.)

zitivní sugesce, můžeme se skutečně stát pány svých nálad, můžeme se stát pány únavy a disponovat netušenými zdroji energie. Musíme však mít upřímné přání, aby do našeho života proniklo více světla, radosti a síly a musíme si připomínat, že Bůh se neprojevuje v únavě, ale v síle, ne ve smutcích, ale v radosti, ne ve zlobě, ale v lásce.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 107)

7. Někdy to není jen únava, ale bolesti všeho druhu, které trápí člověka, a s nimi také nemoci a smrt.

„Lidé se často snaží silou ovládat svoji bolest. Někdy mohou v tomto směru i pocítit určitou úlevu. Pak však často nastává reakce mnohdy škodlivější pro nervovou soustavu než původní bolest. Násilné ovládnutí bolesti tedy nelze doporučit jako vhodný prostředek. Síla a napětí, s nimiž se snažíme bolest překonat, způsobují podráždění a přecitlivělost nervové soustavy. Tím se bolest může stát intenzivnější. Při bolesti bychom tedy mohli doporučit pravý opak toho, o co se lidé obvykle pokouší. Jedná se o pokud možno co nejhlubší uvolnění. Přílišné napětí přináší nervovou vyčerpanost, relaxace naopak poměrně snadno dosažitelnou úlevu.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 84)

„V životě však neexistuje jenom tělesná bolest, ale také mnohdy zhoubnější bolest v oblasti duše. Tu nejčastěji vyvolávají nezvládnuté a nezdravé emoce. Například ve velmi důležitých oblastech lidského života, jako je náboženství a láska, můžeme sledovat mnoho falešných citů a postojů. Ty přivádějí člověka často až k chorobným projevům. Falešné až fanatické náboženské city slouží pouze k vydráždění člověka. Že se jedná o chorobné city, může každý poznat podle mstivosti, hašteřivosti, nesnášlivosti, někdy i nadutosti, která se pojí s podobnými projevy. Jejich nositel však žije v domněni, že vystupňoval svoji svatost až k oblakům.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 85)

„Je dnes dost lidí, kteří směle tvrdí, že se smrtí těla osobnost a vědomí člověka zaniká a že je to vědou prokázáno. Tito lidé nevědí, co je věda. Věda nic podobného o duši nedokázala, ale na druhé straně v oboru psychického bádání je známo mnoho ověřených fakt, které význačné a na slovo vzaté učence přesvědčily, že duše člověka žije dál po smrti těla s plným vědomím své totožnosti.“

Jeden z největších unitářských vůdců John Haynes Holmes napsal knihu *Je se smrtí konec?*. A v této knize dokazuje totéž, co zde pravím.

Odmítá hned zpočátku každý pojem nesmrtnosti, který neznamena zachování plného vědomí po smrti. Odmítá rozhodně jakékoli splývání s nějakým všeobecným kosmickým nebo božským vědomím, ve kterém by člověk ztrácel svoji totožnost.“

(N. F. Čapek, Myšlenky, Praha: Unitaria 2010, s. 123)

8. A kolik je jenom problémů v mezilidských vztazích!

„Nebudeme jistě daleko od pravdy, když řekneme, že nejčastěji si lidé kazí náladu navzájem. Neznamená to, že bychom se měli chtít všem lidem zalíbit za každou cenu. Význam mezilidských vztahů je však pro naši náladu zcela nesporný, a proto bychom jim měli věnovat větší pozornost, než se běžně děje. Dobrým vztahům a dobré náladě prospívá, když se snažíme vžít do postavení druhého. Ten, kdo myslí jen na sebe, si nedokáže představit, jak určitá situace vypadá z hlediska někoho jiného. Nechce-li člověk hned na počátku rozmluvy vyvolat špat-

nou náladu, neměl by začínat výčitkami, kritikou nebo obviňováním. Upozorňuje nás na to i staré přísloví, které říká: ‚Chceš-li vybrat med, nekopej do úlu.‘“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní náladu*, Liberec: Santal 1996, s. 100)

„Čím je někdo více vyhraněný, tím větší potíže má vyjít s člověkem podobně vyhraněným z jiného konce.

Tak se zdá, že v tomto životě a na této zemi je náš hlavní úkol v tom, abychom se naučili jeden druhého snášet a s ním spolupracovat.

A jeden z hlavních úkolů českého unitářství je v tom, abychom, zvláště v ohledu náboženském, pěstovali v jedné a téže náboženské obci snášenlivost i k protichůdným názorům, při společném rozvíjení duchovního života.

Cílem zůstává, aby každý zůstal sám svůj a přece byl žádoucím druhem, bratrem a sestrou tomu druhému. Proto na prvním místě požadujeme svobodu a cvičíme se v souladném soužití uvědomělých a svobodných jedinců.

„Nikde na světě nenašel jsem nic krásnějšího, jako když jsem viděl stýkat se a spolupracovat v jedné náboženské obci bratry a sestry.“ (Foto © Shutterstock.com.)

Svoboda unitářů je zároveň nejen jejich silou, ale také jejich slabostí. Totiž slabostí zvláště v počátcích, když se unitářství začne propagovat mezi lidmi, kteří byli vychováni k nesnášenlivosti.

Snášelnost je umění, kterému je třeba se učit. Jestli děti už u rodičů byly učeny nesnášenlivosti, jestli vyrůstaly v nesnášenlivosti, jestli jim nad to nesnášenlivost byla vštěpována, pak je ovšem těžko se tomu odnaučit.

Chci-li ještě poukázat na krásu, užitečnost a vznešený účel snášelnosti, tedy se nejprve vracím k začátku, že má-li tento život nějaký smysl v rámci věčnosti, a máme-li tu nějaké poslání, tedy je musíme vidět také v tom, abychom se naučili té snášelnosti v duchu úcty k jedinečnosti člověka a v duchu lásky, která chce sloužit.

Naše bratrství je v ohledu snášelnosti vlastně školou. A školou dosti těžkou a vysokou, protože soustřeďujeme osoby v tak různých postaveních. Nikde na světě nenašel jsem nic krásnějšího, nic, co mě více povznášelo i udivovalo, jako když jsem viděl stýkat se a spolupracovat v jedné náboženské obci bratry a sestry v tak různých postaveních, s tak různým vzděláním, kde i tomu nejvyššímu z nich i ten domněle nejnižší úkol byl čestnou funkcí.“

(N. F. Čapek, Myšlenky, Praha: Unitaria 2010, s. 124–125)

A tu mi napadají jednak verše z Kiplinga, jednak sloky z našeho zpěvníku:

Když svůj jsi, nechť všechněm druhem
jsi se stal, když sbratřen s davem
uchováš si hrdost a nezpýšniš,
byť mluvil s tebou král.

Radost má druh z druhu svého,
jako by vše bylo jeho,
co kdo na kom slávy vidí,
přeje mu a nezávidí.

Bratr k bratru úcty chová,
střeží se i zlého slova,
výsostí se nehonosí,
bríímě bratra tiše nosí.

9. Někdy to vypadá, jako by chyběla vůle, člověk všechny dobré rady zná, ale nemá se k tomu, aby se jimi dokázal řídit. Říkával jste o vůli, že je jakýmsi orgánem naší duše, že představuje jeden z nejvýznamnějších prvků lidské povahy. Pokud si přejeme vědomě ovládat svoje nálady, potřebujeme k tomu využívat zdravou vůli?

„O vůli můžeme říci, že je jakýmsi orgánem naší duše. I když nenajdeme žádný její anatomický podklad v těle ani v mozkových buňkách, představuje jeden z nejvýznamnějších prvků lidské osobnosti. Je samozřejmé, že pokud někdo chce ovládat svoje myšlenky, city a nálady, potřebuje využívat vlastní vůli. Lidé se často uchylují k zbytečným slovům a zdlouhavým rozpravám v okamžicích, kdy je třeba jednat. Nic není platné, že budeme ve svých představách stavět krásné zámky, když naše vůle a prostředky nestačí na jejich realizaci. Nelze však nabádat ani k překotným činům, charakteristickým nedostatkem rozvahy, kdy neusměrněná lidská vůle se chová jako splašený kůň. Na okamžik projeví velikou sílu, může však způsobit i velkou škodu. Zkvalitnění lidské vůle a její ovládnutí vyžaduje v podstatě postupnou přeměnu celého člověka.“

(N. F. Čapek, Nálada: jak ovládat vlastní nálady, Liberec: Santal 1996, s. 95)

„Stavy zoufalství samozřejmě nepovažujeme za projevy síly člověka. Je však nutno si připomenout, že i negativní emoce jsou určitou energií. Pokud ji dokážeme přeměnit, můžeme ji využít i v pozitivním slova smyslu. Jistý člověk se tak dostal do zoufalé situace. Za jediné možné řešení považoval sebevraždu. Dá se říci, že jeho život již visel na vlásku. Najednou mu jako blesk projela hlavou myšlenka: ‚Dobře, myslí si, že jsi umřel a že ti nyní tak málo záleží na lidské chvále a haně, jako náhrobnímu kamení.‘ Po této úvaze se mu otevřely oči a viděl to, co nikdy předtím netušil, totiž že lidské jednání je z velké části určováno úsudky ostatních, a že i míra zdaru a nezdaru bývá měřena především oceňováním druhých. ‚Jeden život jsem ztratil, začnu tedy nový, na zcela jiném

„Neusměrněná lidská vůle se chová jako splašený kůň. Na okamžik projeví velikou sílu, může však způsobit i velkou škodu.“

základě, řekl si a také začal. Základním kapitálem jeho nového ‚životního podnikání‘ byla ohromná energie, která původně měla ukončit jeho život.“

(N. F. Čapek, *Nálada: jak ovládat vlastní nálady*, Liberec: Santal 1996, s. 97)

10. Velké cíle? Duchovní velký cíl. Cestou by mohla být čistá nauka – mystika? A co chrám, potřebujeme nějaký?

„Studuji horlivě mystiku... Byl jsem a zůstanu, myslím, mystikem. Tak pojímám bibli...“
 „Řekl jsem kdysi, že jsem racionálním mystikem. Zdá se to být paradox, ale já nevím, jak bych to jinak lépe vyjádřil.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 69)

„V I. Kor. 3,16 čteme: ‚Zdaliž nevíte, že chrám Boží jste a duch Boží ve vás přebývá?‘ Tento vznešený pojem chrámu, který je vystavěn z živých cihel lidských srdcí, byl už připravován některými starozákonními proroky.

Tak čteme u Jeremiáše, 7. kap. (4 a d.) ‚Neskládejte naděje své ve slovech lživých, říkajíce: Chrám Hospodinův... atd.‘ Celá kapitola pak pojednává o vnitřním přerodu člověka. Považujeme za žádoucí, aby pro náboženská shromáždění, je-li to možné, byly stavěny zvláštní budovy, které by tvarem i zařízením co nejlépe symbolizovaly spojení Boha a lidí. Ale stavba takových chrámů není ani zdaleka tak důležitá jako probouzení lidí, aby se stali vědomě chrámy Božími.“

(N. F. Čapek, *Myšlenky*, Praha: Unitaria 2010, s. 36–37)

Studium vesmíru je dobrodružné

Rozhovor s Lenkou Zychovou

Mladá úspěšná astrofyzikální Lenka Zychová pochází z Ostravy, studovala v Brně a na zdejší Masarykově univerzitě získala doktorský titul. Nyní pracuje v Belgii v nejužším týmu zabývajícím se kosmickým počasím. V popularizaci vesmíru vyhrála několik soutěží. Profesionálně se věnuje orientálnímu tanci a hraje na příčnou flétnu. Tvrdí, že umění je s vědou úzce spjata. Mostem, který je spojuje, jsou poznávání a kreativita.

Jak a kdy vznikla vaše fascinace vesmírem?

Největší vliv na to měli moji rodiče, protože jakmile viděli, že mě vesmír zajímá, tak ihned pod vánočním stromečkem byly knížky o vesmíru. V pubertě mě nechávali chodit na hvězdárnu v Ostravě, i když se šlo v noci hodinu lesem. Rozhodli se mi věřit. Jejich důvěra byla velmi důležitá. A tolik neprotestovali, když jsem se rozhodla jít studovat astrofyziku. Nicméně obava z toho, co jednou budu dělat, tam byla.

Ovlivnila to nějaká konkrétní událost?

V dětství, když jsem byla asi pětiletá, se stala taková událost, která mě velmi ovlivnila, a začala jsem přemýšlet o vesmíru. Na naší chalupě byl strejda Miky a díval se se mnou na hvězdy. Já jsem mu pořád dávala nějaké otázky a on mi v jednu chvíli přestal odpovídat. Začala jsem zkoušet si na to odpovídat sama a pak jsem zjistila, že usnul. A to bylo to nejdůležitější. Že jsem přestala ty otázky pouze říkat a čekat na odpověď a začala jsem nad tím přemýšlet sama. A to byl ten moment.

Vy sama jste vedla astronomické kroužky, přednášela na vysoké škole a příležitostně stále pořádáte přednášky pro školy. Je podpora dětí důležitá?

Pokud není dítě podpořeno rodičem, tak mnohdy ani ty možnosti nevidí, například že by mohlo jít studovat vysokou školu. Podpora je určitě důležitá. Buď tedy tím rodičem, komunitou nebo učitelem. Podle mého názoru učitelé bohužel nemají respekt, jaký si zaslouží. V mnoha případech je nerespektují sami rodiče, nemůžeme se pak divit, že ani děti je neberou jako autoritu.

Astrofyzikální Lenka Zychová. (Všechny fotografie pocházejí z archivu L. Zychové.)

Jste ráda, že jste si vybrala tuto cestu? Tento vědní obor?

Určitě! Astronomie je krásná. Navíc, vesmír je fascinující. Ale samozřejmě neříkám, že je to ten nejužasnější obor, jaký znám. Například mikrobiologie a genetika jsou neméně zajímavé obory. Zkoumání světa v nás a kolem nás je určitě výborná oblast, kam jít.

Vesmír nemáte spojený pouze s vědeckou představou, ale i s romantikou.

Část té romantiky tam vždycky je. Mám moc ráda různé příběhy, poznávat. Studium vesmíru

pro mě bylo objevování něčeho nového. Je to dobrodružné. A to k té romantice patří.

Ve svém doktorandském výzkumu jste se zabývala mezihvězdnými bublinami. Můžete mi prosím vysvětlit, co to mezihvězdné bubliny jsou?

Když se člověk podívá na noční oblohu, tak to vypadá, že je mezi hvězdami prázdno, ale není to pravda. Je tam dost hmoty, z které se tvoří hvězdy, a ta není pouhým okem viditelná. Velmi hmotné hvězdy vyzařují tak intenzivně, že dokážou zahřát prostředí kolem nich na vysokou teplotu. Tudiž v okolí hvězdy vznikne bublinka horkého plynu. A tato bublinka se začne roztahovat.

V čem jsou zajímavé?

Možná mohou podporovat vznik dalších hvězd. Tím, jak se rozpínají, zase na jiných místech stlačují materiál, a tím, jak se ten materiál stlačuje, mohou vznikat nové hvězdy.

Jakým způsobem se hvězdy váží?

Na tuto odpověď je potřeba jeden semestr astrofyziky (smích). Velmi stručná odpověď je ta, že podle toho, jak je hvězda hmotná, má různou povrchovou teplotu. Menší hvězdy mají načervenalé světlo a ty nehmotnější až takové namodralé, protože teploty jsou mnohem vyšší. Po rozložení světla do barevného spektra poznáme fyzikální odlišnosti. Ze světla dokážeme poznat teplotu a z ní vypočítat hmotnost hvězdy.

Ve vašem současném výzkumu, v Belgii, se zabýváte kosmickým počasím.

Jsem moc ráda, že jsem tuto příležitost v Belgii dostala. Je to aplikovaná fyzika. Kosmické počasí můžeme spojit s životem každého z nás. Když na Slunci dojde k erupci, říkáme tomu výron koronální hmoty, plazma se začne šířit směrem k Zemi. Takovýto kus hmoty má v sobě zmrazené magnetické pole ze Slunce. Plazma pak může interagovat s naším magnetickým polem Země a vytvořit v něm nestability, rozkymácí ho. Právě tyto nestability v magnetickém poli Země a příval plazmatu můžou způsobit, že se radiální pásy v okolí Země naplní velkým množstvím vysoce energetických

částic. A tyto částice začnou fungovat tak trochu jako kulky a mohou proniknout do různých přístrojů, například do satelitu. Díky těmto částicím se pak může uvnitř satelitu kumulovat náboj, který při probití může poškodit důležité součástky a přístroje. Přístroj pak posílá chybné informace.

Co to ovlivňuje dál?

Například GPS. Ale nejde pouze o to, že ovlivňuje navigaci, je na něm závislé například bankovníctví. Podle jednoho specialisty na kosmické počasí se v případě velké magnetické bouře může stát, ale berte to s rezervou, že mohou zmizet bankovní účty.

Říká se, že pokud jsou erupce na Slunci, ovlivňuje to chování lidí. Je to pravda?

To nevím, ale viděla jsem zajímavý experiment. Při simulaci výkyvu zemského magnetického pole o devadesát stupňů, a to je opravdu hodně, došlo u třiceti procent zkoumaných ke snížení produkce alfa vln. Tyto vlny mozek produkuje například v relaxačním módu, při meditaci, nebo když se člověk modlí. Ale nikdo ze zúčastněných to při experimentu údajně fyzicky nezaznamenal.

A co zvířata?

Zvířata se orientují podle magnetického pole, takže na zvířata to rozhodně působí. Ptáci mají navigaci podle magnetického pole Země, takže se můžou ztratit. Dokonce byly zaznamenány případy velryb, které se dostaly na pláž, nedokázaly se dostat zpátky do moře a zahynuly. I vinné mušky mají magnetické senzory.

Umíme už následky geomagnetických bouří zmírnit?

Tím se zabývá mnoho vědeckých týmů. V určitých oblastech ano. Ten kus plazmatu se šíří pár tisíc kilometrů za sekundu, nejkratší doba dopadu na Zem je přibližně patnáct hodin, tudíž jsme ještě schopni tuto informaci předat dál a je možnost některé přístroje uspat. Ale velkým problémem těchto bouří jsou výpadky elektřiny. K největší podobné události došlo v roce 1989 v Kanadě, kdy vypadl proud pro šest milionů lidí. Tam ale došlo k úplnému spá-

Lenka Zychová při TED Speech.

lení některých transformátorů. Další problém však nastává u radiačních bouří.

Povídejte...

Někdy ze Slunce přichází příval velmi energetických částic a ty jsou u nás už za osm minut, tudíž když my to pozorujeme, už jsou tady. Problém je například u letadel. Částice pronikají přes něj dovnitř, a pokud by byla silná radiační bouře, můžeme během jednoho hodinového letu dostat dávku radiace, kterou smí člověk dostat za jediný rok.

Jak často tyto bouře probíhají?

Naše Slunce má jedenáctiletý cyklus. Každých jedenáct let jsou radiační bouře na denním pořádku. Teď jsme v útlumu. Ani si nepamatují, kdy byla radiační bouře naposled. Poslední geomagnetická bouře byla před pěti dny a byla tak malá, že se vůbec nic nestalo. Maximum aktivity tady bude za šest let. A to může dojít k opravdu závažným situacím, na které svět není vůbec připraven.

Proč?

Hlavně Evropa na to není připravená. Amerika má komunikaci lépe zajištěnou, ale tam jsou úplně jiné peníze. V Evropě jsem v nejužším týmu, zabývajícím se radiačními bouřemi a včasnou komunikací jejich následků, a jsme tři. V Americe jsou v nejužším týmu desítky lidí.

Zabýváte se popularizací vědy, a konkrétně vesmíru. Váš entuziasmus, se kterým své znalosti předáváte, je nakažlivý. Vyhrála jste dokonce několik popularizačních soutěží. Co vás osobně na tom předávání informací baví?

Nejvíc mě baví vidět „wow“ moment. Hlavně na dětských tvářích mě baví, když jim spadnou čelisti. Užívám si tyto momenty. Nejvíc si na tom vážím toho, že některé děti to opravdu chytne. Děti nad tím skutečně přemýšlí. V dnešním školství učitelům klesá respekt, ale učitel je neskutečně důležitý člověk ve vzdělání a částečně ve výchově dítěte. A přednášejícího vidí trochu jinak. Myslím si, že je důležité, aby

Chile, observatoř La Silla. Dopravní zrcadla na cestě mezi observatořemi, v každém ze zrcadel je vidět jiná část oblohy, v levém severní a v pravém jižní polokoule.

pro děti přednášely i ženy, aby se ukázalo, že i ženy jsou vědkyně. Názor v České republice je takový, že žena nemá na to, aby byla vědkyní. V Belgii je to jiné, je to obrovský rozdíl.

Jedním z témat časopisu Tvůrčí život jsou Záhady vesmíru. Vystává otázka, jaké jsou v dnešní době pro vědce ve vesmíru záhady?

V nejmenší struktuře časoprostoru je celá řada záhad, ale já tam nevidím tak hluboko, protože nejsem teoretický fyzik. Ale v astrofyzice je to temná energie a temná hmota. Vědci zjistili, že všechna hmota, kterou ve vesmíru vidíme, jsou pouze čtyři procenta veškeré hmoty a energie ve vesmíru. Zjistili, že je tam ještě temná hmota, hmota, kterou nevidíme. Nevyzařuje například žádné fotony, které bychom mohli vidět v různých vlnových délkách, interaguje jen gravitačně.

Například?

Galaxie, spirály plné hvězd, rotují. Zjistilo se, že rotují tak moc rychle, že už by se přece roztrhaly. Rozletěly by se. Díky tomu se zjistilo, že tam musí být mnohem více hmoty, která galaxie gravitačně drží pohromadě. Temná hmota je složena z částic, které zatím neznáme. Je jí přibližně dvacet pět procent.

A zbytek je temná energie?

Ano, nějakých sedmdesát procent veškeré hmoty a energie je ve formě temné energie. Náš vesmír se rozpíná čím dál tím rychleji. Expanduje způsobem, který jsme nečekali. Tudíž musí existovat něco, co jej rozdmýchává víc a víc. Každou vteřinu se rozpíná rychleji a rychleji. Největší pravděpodobnost je, že temná energie je nějaká energie vakua. Nevíme, co to je, ale je super, že to je a máme nad čím přemýš-

let. Temná hmota a temná energie jsou pro mě největší záhady, jaké ve vesmíru máme.

Kam se vesmír rozpíná? A co „tam“ bylo před tím, než se tam dostal vesmír?

To je otázka, která trápila mnoho vědců. Podle současné teorie samotná expanze vytváří prostor. Je těžké si to představit, protože jsme bytostí trojrozměrné, žijící v čase, a jsme už obklopeni tím prostorem. Je těžké si představit bezrozměrný prostor. Úplně nic. Podle jiných teorií se říká, že je vesmír cyklický. Že se rozpíná v různých cyklech. V daleké budoucnosti, kdy se bude rozpínat neuvěřitelnou rychlostí, když tu nebudou ani hvězdy a všechno se rozpadne na elementární částice, dokonce na částice, které nemají hmotu, se v té chvíli ztratí veškerá škála vesmíru. A pokud částice nemají hmotnost, tak pro ně neexistuje čas. Čas existuje pouze v závislosti na hmotě. Toto může být počátek nového velkého třesku. A s ním opět vznikne čas.

Je na Zemi něco, pro co neexistuje čas?

Například fotony, nehmotné částice, které dopadají do vašeho oka, pro ně čas není.

Je více vesmírů?

Doufám, že ano. Ale nikdo to neví. Je mnoho teorií, které ukazují, že by mohlo být, ale nemáme důkaz. Z různých teorií, které popisují, jak fungují ty nejmenší částice v kvantové fyzice, vyplývá, že by mohly existovat paralelní vesmíry. Důkazy se budou hledat velmi těžko, protože paralelní vesmíry jsou tam, kam bychom normálně neměli vůbec dosáhnout.

Jaké objevy nebo vynálezy v astrofyzice nebo celkově v objevování vesmíru můžeme očekávat za padesát let?

Bude to souviset se strukturou vesmíru a černými dírami. Pokud se srazí dvě neutronové hvězdy, vznikne černá díra a vyvolá to vlny, které už na Zemi konečně dokážeme registrovat. A takto dokážeme odhalit i srážky černých děr. V naší Sluneční soustavě se bude stavět zařízení, které to bude moci lépe sledovat. Černá díra je malinký hustý objekt, který vznikl zhroucením velmi hmotné hvězdy, která zkolabovala pod tíhou vlastní gravitace. Kolem černých děr je místo, kterému se říká horizont událostí. Místo,

za kterým už je tak silná gravitace, že pohlcuje i světlo. Zřejmě budeme schopni tento horizont událostí sledovat pomocí gravitačních vln. A to může být zásadní. Může to propojit teorii gravitace a kvantové fyziky, dvě v současné době nepropojitelné oblasti. Zatím nevíme, jak funguje gravitace u nejmenších částic.

Myslíte si, že kolonizace Marsu bude úspěšná, a proč?

Kolonizace Marsu má dva hlavní aspekty. Zda je možné, aby se kolonizace na Marsu rozvíjela, a zda budou lidé ochotni to podstoupit; poleťte se tam několik let. Na Marsu bude ohromný problém s radiací. Mars nemá totiž vlastní magnetické pole a veškeré energetické částice dopadají na povrch. Bude se muset zapracovat na odstínění na skafandrech a veškerá kolonizace bude pod zemí.

Jsem časopis spadající pod Náboženskou společnost českých unitářů, a proto bych ráda několik otázek věnovala duchovnějším tématům. Jaký přístup máte k víře či různým duchovním cestám?

Jsem ateistka. Nepřikláním se k žádné konkrétní víře, na druhou stranu si myslím, že víra v životě mnoha lidí je důležitá. Pro mého bývalého partnera byla víra velmi důležitá. Byla pro něj takový motor a ochrana. Já jsem byla vychovávána v křesťanském prostředí, ale později jsem zjistila, že víru asi k životu nepotřebuji, spousta otázek se dala vysvětlit vědou. Pro mě bylo těžké zjištění, že celý vesmír i lidská existence opravdu mohou existovat pouze na materiálních základech. Najednou je všechno tragičtější. Dlouho jsem se s tím vyrovnávala. Člověk najednou ztratil ochranu a uvědomil si, že je zodpovědný za své činy. Věřím, že víra je dobrý nástroj k tomu překonat těžké životní zkoušky a v podstatě udržet i člověka naživu. Možná nemám pravdu a existuje něco vyššího, čeho jsme součástí, ale nemyslím si, že by to vyšší bylo schopné s námi interagovat.

Můžete to přiblížit?

Podle mě lidské konání, lidský život může vytvořit něco vyššího. Například vznikne komunita a může něco zajímavého vytvořit. A my jako lidstvo (a příroda) možná vytváříme něco

vyššího, tak jako kolonie mravenců vytváří multiorganismus. Ale nemyslím si, že to něco vyššího dbá na životy jednotlivců. Nicméně, i tak je důležité, aby se člověk choval s respektem ke všemu živému, k přírodě. Protože my jsme příroda.

Co vám tedy dává sílu pokračovat dál? Co je tím životním motorem?

Myslím si, že každý lidský život je důležitý. Je to vesmír sám o sobě. Baví mě poznávat vesmír a předávat to dál. Můžu ostatní lidi inspirovat a možná je posunout dál. Možná to nedělám dobře, ale snažím se, jak nejlépe umím. Důvodem, proč lidstvo přežilo, nejsou nejsilnější zuby, ale to, že jsme sociální a umíme si navzájem pomoci.

Nejste pouze jednostranně zaměřená na vědu, ale i profesionálně tančíte, hrajete na příčnou flétnu a fotografujete. Jsou i tyto aktivity ten důvod, který ve vás vyvolává vášně, kterou projevujete k vesmíru?

Je to celkově propojené. Jsou s vědou úzce spjaty přes most, kterým je kreativita a poznávání. Věda je o poznávání kolem nás a umění je o poznávání v nás. Ta fascinace, ta se přenáší. Když tančíte nebo vytváříte hudbu, dostanete se do takového transu. Lidé, co věří nebo meditují, tak takový trans, povznesení, úžas, také prožívají. Když tančím, cítím, jako bych byla mimo prostor a čas. Tento pocit, který se objevuje v umění, se může objevit i u vědců, kteří zrovna na něco přicházejí. A nejen u nich.

Je to pocit vyvolaný alfa vlnami?

Ano, a myslím, že kdyby byly v tu chvíli měřené, tak je to bouře.

Jakému tanci se věnujete?

Věnuji se orientálnímu tanci, konkrétně se zabývám klasickým egyptským tancem a folk-

lorními formami egyptského tance. Zabývám se počátky orientálního tance, obdobím přibližně kolem roku 1920. Tvořím si malé muzeum orientálního tance, mám přes tři sta memorabilií. Budu mít výstavu tady v Gentu.

Chystáte výstavu i v Čechách?

Chystám. První víkend v prosinci budu učit na tanečním semináři v Brně a zároveň tam budu mít výstavu pár mých kousků.

Co byste ráda ve své pracovní oblasti dokázala do budoucna?

Přála bych si zlepšit komunikaci mezi vědci, kteří monitorují kosmické počasí, a mezi lidmi, kteří ho potřebují znát. Přála bych si být součástí týmu, který to vyřeší, a dopady bouří budou minimální.

Na závěr bych vás chtěla poprosit, zda byste mohla našim čtenářům doporučit vhodné místo na pozorování hvězd?

Obecně v horách a daleko od světa. Například na Šumavě nebo v Beskydech. V Beskydech je dokonce společnost dobrovolníků, kteří dělají exkurze. Vezmou se dalekohledy a kdokoliv chce, se může přidat. Češi mají obecně krásnou oblohu, v Belgii je tak silné světelné znečištění a znečištěné ovzduší, že se nedají pozorovat hvězdy skoro nikde.

A ve světě? Kde jste zažila nejkrásnější pozorování hvězd?

Byla to dvě místa. V Americe v Údolí smrti jsme spali v kempu, ve dvě ráno jsem se probudila a na té obloze se ztratila. Nebyla jsem schopná se orientovat, to bylo tolik hvězd! Zbytek noci jsem strávila s foťákem v ruce. A v Austrálii v buši jsem viděla nepravidelné galaxie, Magellenova oblaka. A kolem mě poskakovali klokani. To bylo krásné pozorování.

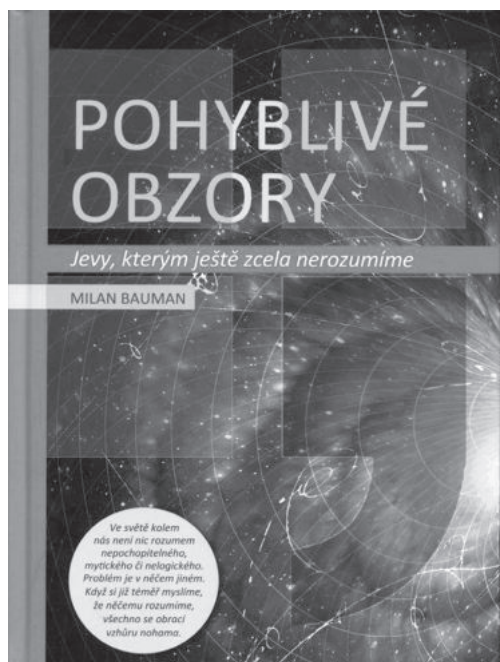
Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Jevy, kterým ještě zcela nerozumíme

Milan Lustig

Nadpis tohoto článku je podtitulem knihy Milana Baumana *Pohyblivé obzory*, která pojednává o různých jevech z vesmíru (vydal Radioservis). Podtitul lépe popisuje, jakého typu jsou články v ní obsažené. Dostal jsem ji jako odměnu za vítězství ve vědomostní soutěži organizované rozhlasovým pořadem *Meteor* v roce 2014, kdy tato kniha vyšla. Nechal jsem ji ležet a teprve nyní ji vytáhl, přečetl a zjistil, jak je vynikající – vůbec nejlepší kniha, jakou jsem kdy měl v ruce, nabitá informacemi, a to informacemi mimořádně zajímavými.

Kniha řeší třináct tematických celků – problémů z vesmíru. (Jsou uspořádány do čtrnácti kapitol, z nichž poslední rozvíjí problematiku první kapitoly, tedy cestování časem.)

Obálka knihy Milana Baumana *Pohyblivé obzory*, o různých jevech z vesmíru (vydal Radioservis).

Milan Bauman (narozen 1944), redaktor, novinář, publicista a popularizátor vědy a techniky.

(Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Foto_Milan_Bauman.jpg.)

Její přehlednost zlepšuje drobně psaný čtyřstránkový rejstřík. Na dvou stránkách autor uvádí padesát zdrojů, z nichž čerpal. Text je doplněn velkým počtem obrázků.

Místo úvodu autor přibližuje, jak vlastně kniha vznikla. Jednou se procházel se svým známým, a tu ho to napadlo: „Co je to čas?“ ... „Není to částice jako kterákoli jiná?“ Postupně si kladl další obdobné otázky. Odpovědi na ně hledal jednak v literatuře, a jednak se dotazoval příslušných odborníků. Zajímavé výsledky pak zapisoval na papír a shromažďoval.

V první kapitole knihy je také uveden názor renomovaného vědce, britského teoretického fyzika dr. Juliana Barboura, že „čas je iluze“ neboli „čas neexistuje a všechno probíhá najednou“ neboli „nic jako čas neexistuje“.

„Co je čas? je špatná otázka. Čas totiž není,“ říká kontroverzně. Chápe ho jen jako iluzi způsobenou tím, že se vše kolem nás mění. V jím nastíněných a širokým vědeckým spektrem respektovaných rovnicích existují i taková řešení, v nichž jsou možné i takzvané časové uzavřené smyčky (loopy), ve kterých se lze vrátit do minulosti.

Proti stroji času, kterým by bylo možno cestovat i do minulosti (a který se řada fyziků pokoušela sestavit), je logická námitka: Pokud známo, mezi námi se žádný cestovatel z bu-

doucnosti k nám do minulosti neobjevil. Zatím se nikomu nepodařilo zpětně ovlivnit to, co se už jednou stalo. Do pravé podstaty času se nám zatím nahlédnout nepodařilo.

Ve druhé kapitole knihy se řeší bizarní nekonečnost světů, zejména možnost existence paralelních vesmírů, kterých by mohlo být i nekonečně mnoho, ale mezi jednotlivými vesmíry by nebylo možné komunikovat. Ohromné černé díry jsou svou obrovskou gravitací schopny roztrhat vše ve své blízkosti a tuto hmotu zhltnout. Červí díry umožňují rychlý přesun na vzdálená místa.

Ve třetí kapitole nazvané „Vesmír je ještě podivnější, než si dokážeme představit“ se řeší mnoho problémů. Na potvrzení existence Higgsova bosonu, nazývaného božská částice, se čekalo víc než půl století. Nestačí jen tak honit drahým srážecem subatomární protony třicetikilometrovým tunelem, nemluvě o nepřímých výpočtech důsledků srážky částic, a tak byla z potvrzení standardního modelu fyziky 4. července 2012 radost vědců veliká a světová média se radovala s nimi.

Zní to dost podivně, ale kvantová fyzika bývá velmi bizarní. To, co nám radí náš úsudek vyplývající z každodenní zkušenosti, ve světě atomů a subatomárních částic obvykle neplatí, na pochopení kvantových jevů nám „obyčejný selský rozum“ nestačí, často pro jejich popis ani nemáme vhodná slova či pojmy. Kvantová fyzika, zkoumající jevy v nitru hmoty, má spletitou historii, kterou odstartoval německý fyzik Max Planck v roce 1900, kdy pomocí kvant vysvětlil záření absolutně černého tělesa. Kvantová fyzika předpokládá zvláštní stavy mikroskopických objektů, tzv. kvantové superpozice, při nichž objekt může být v několika stavech naráz. S takovým stavem v makroskopickém světě nemáme žádnou zkušenost.

Dále se zde mluví o „stěně z temnoty“ a také o Möbiově listu neboli Möbiově pásku. Vznikne tak, že ustříhneme pruh (pásek) papíru, konce přiložíme k sobě tak, že jeden konec otočíme o 180 stupňů, a slepíme je. Vznikne zajímavá jednostranná plocha. Uděláme-li na ni kdekoli 2 značky, 2 body, pak tyto dva body můžeme

spojit čarou na této ploše, aniž bychom přešli přes hranu či okraj papíru, čára je tedy na jedné straně papíru.

Kromě hmoty a energie v našem vesmíru, kterou vnímáme, vidíme apod., existuje v něm ještě další hmota a energie, tzv. temná, již nevidíme ani přímo nevnímáme, ale projevuje se například gravitačními účinky. A té je podstatně více než hmoty a energie základní, kterou vnímáme přímo – dr. Jiří Grygar propaguje namísto temná říkat skrytá hmota a energie, což se více líbí i mně. Podstata skryté hmoty a energie není zatím známá. Bylo sice navrženo několik fyzikálních interpretací, ale zatím není jasné, která z nich by mohla být ta správná.

Z DALŠÍHO OBSAHU KNIHY:

Samoorganizující soustavy: Živé organismy nejsou jen pouhým shlukem živých buněk a orgánů, ale mají výjimečnou schopnost samoorganizace. Právě vzájemně propojené chování buněk a orgánů v prostoru a čase patří k jejich podstatným znakům. Samoorganizace je bezesporu jedna z významných teorií o stále zahaleném tajemství vzniku života na Zemi. (Dosud není známo, zda život vznikl na Zemi – příznivé podmínky pro jeho vznik zde byly –, nebo sem byl přinesen z vesmíru nějakou panspermií.) Vychází ze zjištění, že živá hmota je v evolučním procesu schopna sama sebe organizovat a vytvářet struktury. Je ale čím dál tím zřejmější, že samoorganizace má mnohem širší rozměr a zdaleka ji nelze dávat do souvislosti jen se zrozením a dalším vývojem živých organismů na této planetě. O to je to zajímavější.

Tento pojem je dnes často používán v mnoha vědních oborech. Píše a hovoří se nejen o samoorganizujících se biologických jevech, ale i molekulárních a biomolekulárních samoorganizujících se mechanismech, samoorganizujících se neuronových sítích, samoorganizujících se procesech, materiálech a strukturách, nanostrukturách, polymerních systémech a o řadě dalších skutečností spojených s tímto označením.

Samoorganizace se ve fyzice a chemii projevuje poměrně často v supravodivých látkách, laserech, elektronických sítích, turbulentních

vírech v tekutých prostředích, při utváření sněhových vloček aj. Výzkumy potvrdily, že vlastnost sebeorganizace mají například i některé makromolekulární sloučeniny, polymery, které jsou podobně jako živé organismy schopné reagovat na vnější vlivy.

Organické sloučeniny, které nepatří do sféry živé hmoty a jsou v současnosti intenzivně zkoumány, se samy syntetizují a přitom projevují určitou „znalost“, jak to bez vnějšího zásahu udělat. Vyznačují se proto také jakýmsi druhem vlastní paměti. Jejich molekuly jsou velmi malých rozměrů o velikosti pouhých několika nanometrů, a proto jsou řazeny k tzv. nanostrukturám s mimořádnými vlastnostmi: mají nejen dosud neobvyklou schopnost samotvorby z malých fragmentů, ale v závislosti na svém složení jsou elektricky vodivé, jeví magnetické chování, reagují na světlo nelineárně, vedou ionty nebo fotony. Jsou rovněž schopny přenášet, přeměňovat, nebo dokonce „přepínat“ binární, tedy dvojková data, na jejichž principu pracují počítače.

Již belgický fyzikální chemik a filozof, průkopník termodynamiky nerovnovážných procesů a jeden ze zakladatelů teorie samoorganizace, profesor Ilja Romanovič Prigogine (zemřel v roce 2003) si všiml, že chování energetických procesů ve složitých systémech, které sestávají z obrovského množství součástí, se řídí zcela odlišnými pravidly než chování součástí samotných. Třeba vlastnosti jednotlivých molekul plynu lze dobře odvodit pomocí kvantové fyziky, ale chceme-li popsat litr vzduchu nebo dokonce atmosféru, musíme použít jiné metody.

V reálném světě kolem nás neustále probíhá výměna energie a vždy existuje tendence k dalšímu vývoji – kapaliny se mísí, tělesa se ohřívají a chladnou, živé organismy se rodí a umírají. Prigogine zjistil, že tzv. otevřené systémy, které jsou daleko od rovnovážného stavu a mohou si vyměňovat s okolím energii i hmotu, se chovají nečekaným způsobem. Při studiu těchto složitých nerovnovážných systémů, kterým se věnoval se svým vědeckým týmem, dospěl k přesvědčení, že v jejich časovém vývoji se objevují kritické body, v nichž mají na výběr více možností. Jsou to jakési křižovatky, na nichž se rozhoduje, jak se bude systém dále ubírat,

příčemž nelze předem určit, kterou z cest v kritickém bodě zvolí. U složitých systémů je navíc kritických bodů tolik, že jejich vývoj prakticky nelze vůbec předvídat. Nicméně Prigogine upozoroval, že po průchodu kritickým bodem se chování systému významně mění a počne se chovat vysoce organizovaně. Tuto vlastnost nazval samoorganizací. Při té příležitosti zkoumal řadu sociálních a přírodních jevů. Známa je například jeho analýza budování termiště.

Autor knihy si pokládá otázku, proč se sobě tak podobáme. Zřejmě má na mysli „my, veškerí živočichové“ (i když vzájemnou podobnost srovnává na obratlovcích). A zdůvodňuje to tím, že všichni máme společného předka: LUCA (což je zkratka z anglických slov Last Universal Common Ancestor neboli česky „poslední univerzální společný předek“). LUCA tedy nebyl první organismus na Zemi, ale poslední univerzální jednobuněčný společný předek, z něhož se pak všechny ostatní organismy na Zemi vyvinuly. Buňka LUCA už měla ve svém těle genetický kód založený na DNA. Dále se vyznačovala metabolismem. Byla obklopena buněčnou membránou a dokázala se dělit tak, že vždy zhruba zdvojnásobila svůj obsah a poté následovalo buněčné dělení. Od univerzálního předka se pak odvinuly základní evoluční linie organismů. V systému organismů založeném na těchto evolučních liniích se proto organismy již netřídí na prokaryota a eukaryota, ale na tři domény: bakterie (Bacteria), archea (Archaea), eukarya (Eukarya) a možná i čtvrtou v podobě tzv. mimivirů. (Ty byly objeveny až v roce 2003 v amébách z chladičích věží.) Jsou to největší viry – tak velké, že jsou podobné bakteriím a oproti „obvyklým“ virům, kterým stačí skromná genová výbava, třeba do deseti genů, jich mimiviry mají 911. Jejich velikost ještě opticky zvětšují dlouhá vlákna obalující virovou kapsidu. Zřejmě nevznikly z jednodušších virů, ale naopak redukcí složitějších buněčných forem života. V důsledku jejich velikosti začali někteří vědci uvažovat o nové skupině a názvu pro tyto gigantické viry – giry. To je poněkud jiné schéma, než jaké se starší generace ještě poměrně nedávno učila ve škole. Popravdě řečeno, i tato klasifikace je však dnes neustále v pohybu.

Vskutku překvapivé byly hlubinné průzkumy poblíž hydrotermálních průduchů na dně moře. V sedmdesátých letech minulého století jejich objev vyvolal senzaci, protože se ukázalo, že v jejich bezprostředním okolí existuje ekosystém. Chemické sloučeniny, které průduchy vytvářejí, slouží tamním mikroorganismům jako potrava. Byl to jeden z mnoha dalších důkazů, že život pod mořskou hladinou stále skrývá četná tajemství. Hydrotermální průduchy jsou vlastně přírodními gejzíry přehřáté vody. Někteří vědci se dokonce domnívají, že podzemní vulkanické průduchy byly onou silou, která stála za vznikem „prvopočáteční polévky“ vedoucí k prvním formám života na Zemi.

Kde se vzal život na Zemi? Vědci uvádějí tři hlavní možnosti. První z nich byla právě popsána výše, druhá je rovněž v moři, ale v mělkých pobřežních vodách. A jako třetí uvádějí možnost přinesení života na Zemi nějakou panspermii z mimozemského prostoru, například meteoritem. Tím je ovšem problém vzniku prvotního života přenesen ze Země do prostoru mimozemského.

Retroviry jsou viry většinou s jednovláknovou nukleovou kyselinou RNA, které jsou schopné přepsat svou genetickou informaci do DNA hostitele. Některé z nich jsou původci nádorových onemocnění, další napadají lymfatickou tkáň.

Endogenní retroviry (endogenní = vnitřní, mající vnitřní příčinu) připomínají svým složením proviry skutečných retrovirů, ale nejméně jeden z genů nezbytných pro sestavení infekčních virových částic je mutován nebo chybí. Proto se mohou pohybovat pouze uvnitř buněk a nemají možnost narušovat buněčnou stěnu.

Virus dokáže změnit napadenou buňku v jakousi továrnu, která podle vzoru vyrábí tisíce virových kopií. V povědomí lidí je rozšířený názor, že viry pouze škodí, ale pomocí některých specifických bakteriálních virů se dokonce daří léčit vážná chronická onemocnění. Mimo jiné odstraňují hlenitý obal tzv. pseudomonád, který dokonale zabraňuje přístupu, a tím i působení antibiotik. Pomocí bakteriofágů – bakteriálních virů, které napadají a ničí bakterie – se podařilo tuto bariéru narušit.

Na rozdíl od bakterií a jiných mikroorganismů – kvasínek, plísní, prvoků – byly viry objeveny až mnohem později. Jsou totiž tak malé, že bez elektronového mikroskopu jsou těžko k vidění. „Abychom objevili jediný virus v krychlovém milimetru vody, musí jich tam být aspoň deset milionů,“ říká profesor Fedor Čiampor z Virologického ústavu Slovenské akademie věd. „Když jich je tam méně, jeví se nám voda jako bez virů. Kdyby byl virus velký jako štika, byl by ten krychlový milimetr vody nádrží o hraně 20 km. Ulovit štika v takové nádrži by opravdu nebylo snadné. A to by se vám ta štika mohla proměnit v obyčejný kámen.“

K zásadnímu objevu virů došlo v roce 1892. Tehdy ruský botanik Dmitrij Ivanovskij zabývající se výzkumem mozaikové nemoci tabáku zjistil, že extrakt z postižených tabákových listů si ponechává infekčnost i po průchodu nejmenšími bakteriologickými filtry. Po přenesení na zdravé rostliny u nich vyvolal onemocnění, a přitom Ivanovskij v optickém mikroskopu žádné mikroorganismy neviděl. Ivanovského sdělení o tomto objevu na zasedání ruské akademie věd je oficiálním datem objevení virů. Uplynulo však téměř půl století, než se německým badatelům Kauschovi a Ruskovi podařilo v roce 1939 pomocí elektronového mikroskopu viry vyfotografovat. Tak se před mikrobiology 20. století otevřela nová éra, éra nejmenších a nejjednodušších biologických jednotek, většinou neprokazatelných světelným mikroskopem, procházejících bakteriálními filtry (proto se také nazývají filtrovatelné), způsobujících nejruznější nemoci u lidí, zvířat a rostlin.

Viry nepřetržitě provázejí člověka, ale jsou v každém okamžiku připraveny napadnout to nejcennější co má – jeho zdraví. Třeba herpetické viry, záladnější, než jsme si donedávna mysleli (vyvolávají nemoci, o kterých jsme to donedávna nepředpokládali, mimo jiné i některé zhoubné nádory), nosí většina lidí v sobě celý život. Jen občas, třeba při horečkách, při stresu nebo při psychickém vyčerpání se virus náhle probudí a způsobí opar.

Brzy se ukázalo, že viry, na rozdíl od bakterií, nelze pěstovat na umělých živných půdách, ale často s úspěchem v embryích kuřete. Velkou většinu virů lze ničit teplotou nad 100 stupňů

Celsia, ale nízká teplota pod bodem mrazu většinou virů neškodí; zároveň velmi špatně snášejí koncentrované sluneční světlo. Prokázalo se rovněž, že přímý vliv na jejich vlastnosti mají změny prostředí, v němž žijí.

Nejlépe jsou zatím prozkoumány ty viry, které napadají člověka. Velmi početná je také skupina virů objevených na laboratorních myších, králících a morčatech. Poměrně dost je známo o virech domácích zvířat a plodin, ale poměrně málo se ví o virech napadajících ptáky a divoce žijící zvířata, lesní stromy, keře, kapradiny, mechy a lišejníky. Některé se úzce specializují na určitý druh zvířat či rostlin nebo i na určitý orgán.

Původ virů doposud není znám. Pravděpodobně již první RNA (struktura schopná se sama replikovat) se vyvíjela ve dvou liniích: buněčné a virové. Pokud by to byla pravda, RNA viry by byly starší než buněčné formy života. Někteří badatelé se domnívají, že viry představují předbuněčnou formu života, která ustrnula na nízkém vývojovém stupni.

Richard Phillips Feynman (1918–1988), americký fyzik. (Foto převzato z: cs.wikipedia.org/wiki/Richard_Feynman#/media/Soubor:RichardFeynman-PaineMansionWoods1984_copyrightTamikoThiel_bw.jpg.)

Hatérie novozélandská. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Tuatara.jpg.)

STÁLE NEDOSAŽITELNÉ PŘÍRODNÍ PROCESY:

„Ukazuje to, že imaginace přírody je mnohem, mnohem větší než imaginace člověka“ (profesor Richard Feynman, americký fyzik).

OBDIVUHODNÁ PŘÍZPUSOBIVOST ŽIVOTA:

V roce 2003 se v rámci veletrhu Invex konal v Brně workshop k problematice biotechnologií a bioinformatiky (tedy nové, rychle se rozvíjející oblasti na pomezí biologie a informatiky). Pro 21. století jde o aktuální téma, neboť se předpokládá, že právě tyto obory otevřou lidstvu v následujících desetiletích nové, netušené možnosti.

Živé systémy přes fascinující pokrok vědy a techniky v poslední době dokážou totiž v mnohém ohledu více než nejsložitější současné systémy elektronické. Příkladem je bezesporu lidský mozek. Propojení jeho vlastností s nejnovějšími poznatky mikroelektroniky může vést – jak se předpokládá – k nadějným projektům lidské inteligence. Navíc živé organismy informace spontánně replikují, mění a rozvíjejí na molekulárních principech, které jsou ještě hluboko pod současnou miniaturizací komponent výpočetní techniky. Jsou tak inspirující pro další rozvoj informatiky.

Ale jde tu o mnohem víc. Živé organismy se vyznačují i neobyčejnými adaptačními schopnostmi, jejichž podstata vědce rovněž láká a přitahuje. Je v nich bezesporu skryto touženě hledané „jadérko“ poznání o nezřídka

Peter Ware Higgs (narozen 1929), britský fyzik.
(Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Nobel_Prize_24_2013.jpg)

François Englert (narozen 1932), belgický fyzik.
(Foto převzato z: [commons.wikimedia.org/wiki/File:DIMG_7472_\(11253451693\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DIMG_7472_(11253451693).jpg))

překvapivých peripetiích evolučního procesu, během něhož se vše živé přizpůsobuje vnějším podmínkám.

Předmětem zájmu jsou zejména extrémofilní organismy schopné přežít v extrémních podmínkách. Do těchto výzkumů se díky stále vyspělejší kosmickým sondám zapojuje i astrobiologie – interdisciplinární obor zabývající se možnostmi života ve vesmíru.

Nyní je známo, že extrémofilním organismům se daří v ledu, ve vroucí vodě, v kyselině, v primárním okruhu vodních jaderných reaktorů, v solných krystalech, v toxickém odpadu a na řadě dalších extrémních míst, která byla dříve považována za nehostinná pro život.

Když astrobiologové vyhledávají život na jiných planetách, používají jisté zjednodušující předpoklady, které zmenšují rozsah jejich úkolu. Jedním z nich je úsudek, že k nejrozšířenějšímu typu života v naší galaxii – stejně jako na Zemi – patří forma založená na uhlíku. Dalším předpokladem by měla být přítomnost kapalné vody. Ta totiž poskytuje optimální prostředí pro tvorbu složitějších molekul založených na uhlíku, což eventuálně může vést ke vzniku života. Třetí předpoklad při hledání života mimo Zemi je zaměření se na hvězdy podobající se Slunci.

Je založen na domněnce, že velké hvězdy mají relativně krátký život, takže na jejich oběžnicích by bylo málo času ke vzniku života. Na druhé straně malé hvězdy produkují málo tepla, takže jen na planetách s blízkými oběžnými drahami by nezamrzly vody do pevného stavu.

Otázkou však je, zda se život jinde nevyvinul na jiném základu – zda nemůže existovat nějaká primitivní forma anorganického života. – Některé atributy živých organismů, jako jsou množení, replikace a přenos informace, lze vysledovat i při vzniku a růstu anorganických krystalů.

Ještě začátkem 19. století se chemici domnívali, že mezi organickou a anorganickou chemií je nepřekonatelná hranice. Dnes lze uvést řadu chemických reakcí a experimentů dokládajících, že tomu tak není. Za nejdůležitější a typickou vlastnost živých organismů se obecně pokládá schopnost rozmnožování. K tomu pak přistupují ještě další projevy života, jako jsou látková výměna s prostředím, regulace vnitřních parametrů (například teploty), dráždivost na vnější podněty, schopnost pohybu atd. Z hlediska zrodu života na Zemi se považuje za zřejmé, že vznikl ve vodě a voda byla v jeho dalším osudu hlavní složkou.

ŽIVOČIŠNÉ RARITY:

Tříoký současník dinosaurů, dodnes žijící, je savec hatérie novozélandská neboli tuatara s třetím okem na temeni hlavy. Je sice patrné jen u mláďat, u dospělců je překryté šupinatou kůží, ale má základy čočky i sítnice. Dnes funguje zřejmě jen jako vnitřní hodiny citlivé na světlo seřizující denní a sezonní biorytmy.

Na poušti žijící, necelých 10 cm dlouhý severoamerický ještěř s tělem podobným ropuše, ropušník sluneční, je plný hrotů a vypadá jako z pravěku. Když se cítí ohrožen, nafoukne se, syčí, může kousat, a pokud to nestačí, vytaší svou nejrafinovanější zbraň – začne stříkat z očních koutků krev přímo proti nepříteli.

Mořští zadožábří plži zejové jsou hermafrodité (obojetníci, tedy zároveň samci i samice), ale nedochází u nich k samooplození. Pro oplození si musí najít partnera a s ním se pak oplozují navzájem.

Pozoruhodné je to, že žába *Nasikabatrachus sahyadrensis*, která dlouho unikala pozornosti biologů, žije po většinu roku skrytě v podzemí a na povrch vylézá pouze na dva týdny v období letního monzonu za účelem páření. Na rozdíl od ostatních hrabavých žab, které se živí na povrchu, tento druh nachází potravu v podobě mravenců a termitů pod zemí, k čemuž má uzpůsobeny i jazyk a ústa.

Britský fyzik Peter Ware Higgs a belgický François Englert předpověděli existenci subatomární částice boson, ale až za téměř půl století, v roce 2013, byla objevena. Teorii okolo ní rozpracovali s dalšími vědci. Nazvali ji Higgsův boson. Za objev této částice oba dostali Nobelovu cenu. Je to částice, která narušuje elektroslabou symetrii a je zodpovědná za existenci hmotnosti. Stala se jedním z největších mysterií fyziky přelomu 20. a 21. století. Dnes už nikoho nepřekvapí, že v kvantové fyzice není ani vakuum zcela prázdné. Naopak, kvůli principu neurčitosti se hemží přechodně existujícími částicemi, jež se neustále objevují a mizí.

Kvarky jsou považovány za „základní cihly hmoty“. Teoreticky kvarky předpověděl již roku 1964 americký fyzik (a později nositel Nobelovy

Murray Gell-Mann (1929–2019), americký fyzik.

(Foto převzato z: cs.wikipedia.org/wiki/Murray_Gell-Mann#/media/Soubor:Murray_Gell-Mann_-_World_Economic_Forum_Annual_Meeting_2012.jpg)

ceny za fyziku) Murray Gell-Mann (a nezávisle na něm i americký fyzik George Zweig).

Neutrino procházejí běžnou hmotou a navíc za letu mění svou podobu a přecházejí jedno v druhé (jsou známy tři typy neutrin). Vlastnosti neutrina jsou velmi zajímavé: nemá elektrický náboj a má téměř nulovou klidovou hmotnost. Teprve v roce 1998 byl získán první nepřímý důkaz, že má klidovou hmotnost větší než nula a téměř nepodléhá interakcím s ostatní hmotou. V italštině neutrino znamená malý a neutrální. Trvalo však čtvrt století, než se podařilo dokázat, že neutrino skutečně existují. Pro představu, jak hustý je proud neutrin, uveďme, že centimetrem čtverečním naší pokožky prochází 60 miliard neutrin za sekundu.

Gravitace je síla způsobující, že vše hmotné se vzájemně přitahuje.

Gravitační vlny se šíří rychlostí světla – jsou to periodicky se šířící zakřivení času a prostoru. Jednou z nejasností je prostorové šíření gravitace. Již v roce 1916 Albert Einstein vyslovil myšlenku, že gravitace se šíří v prostoru ve formě vln, podobně jako se například šíří elektromagnetické vlny.

Antihmota je hmota složená z antičástic, např. z antiprotonů místo protonů, z pozitronů místo elektronů a z antineutronů místo neutronů. Od částic se liší opačným elektrickým nábojem a opačnými hodnotami všech dalších kvantových nábojů (leptonového, baryonového, barevného atd.) a má stejnou hmotnost, spin a dobu života. Při setkání antičástice s odpovídající částicí dojde k jejich anihilaci (nihil latinsky = nic), tj. částice zaniknou a změně se v záření fotonů, tedy v energii. Někteří fyzikové tvrdili, že při setkání kusů hmoty a antihmoty dojde k prudkému výbuchu. Není tomu tak – sice dotýkající se částice a odpovídající antičástice prudce anihilují, ale vytvořivší se fotony ty dva kusy hmoty a antihmoty od sebe izolují, takže nedojde k prudké objemové anihilaci, ale jen k plošné. Vrstva fotonů oddělující od sebe ony kusy hmoty a antihmoty se nazývá Leidenfrostova vrstva podle Johanna Gottlo-

ba Leidenfrosta, který ji poprvé popsal v roce 1756. Obdobou je kapička vody na rozpálené plotně, která tam poskakuje, jak je nadnášena párou tvořící se pod kapičkou, takže se rychle neodpaří. Teprve v září 1995 se po velkém úsilí 24členné skupině německých a italských fyziků vedené Waltrem Oelerem podařilo vytvořit nejméně devět atomů antiprotonu, a to na antiprotonovém prstenci LEAR (Low Energy Antiproton Ring) v CERNu. Tyto atomy žily cca 40 miliardtin sekundy, než anihilovaly s hmotou, přičemž vyslaly posloupnost signálů, které je jednoznačně identifikovaly. Z antihmoty by bylo možno anihilací zřejmě neefektivněji získávat energii. Už 147 mg (asi jako kapka deště) by mohlo poskytnout dost energie k letu na Mars a zpět. Ale toto množství bychom dnešními metodami vyráběli miliony let.

NEOBYČEJNÝ PŘÍŠTÍ SVĚT:

Evropská kosmická agentura (ESA) zveřejnila projekt základny na Měsíci. Zajímavé je na něm to, že by měla být postavena z dílů vyrobených z měsíční horniny pomocí 3D tisku až po přistání na Měsíci.

Podle řady prognóz způsobí využití 3D tisku ve výrobních postupech obdobný převrat, jaký do našeho života přinesly počítače.

Otázka po Bohu... a „třetí možnost“?

Bill Darlison „Protikladem správného výroku je chybný výrok.
Ale protikladem hluboké pravdy může být jiná hluboká pravda.“

(Niels Bohr)

Rev. Bill Darlison, emeritní duchovní v Dublin Unitarian Church. (Foto převzato z: lillands.blogspot.com/2015/01/rev-bill-darlison.html.)

Nedávno byla zveřejněna zpráva, že britští kvakeři uvažují o tom, že by ze svých principů vypustili slovo Bůh. Čtrnáct procent z nich jsou ateisté a čtyřicet tři procent uvádí, že jim slovo Bůh nevyhovuje. My unitáři mluvíme o potížích se slovem Bůh celých těch asi třicet let, co jsem členem, a pravděpodobně jsme s tím začali už o několik desetiletí dříve. Když jsem žil v Americe, chodil jsem na shromáždění do čtyř unitářských sborů a Bůh se tam zmiňoval jen zřídka, ať už během promluv, čtení, nebo dokonce při tom, čemu jsme říkali modlitby.

Ale v Británii se nyní schyluje ke změně. Mezi některými unitáři roste zájem o teologii, v letech 2016 a 2017 se zde konaly teologické konference a letos bude pravděpodobně uspořádána další.

Tento nečekaný a pro mne velmi vítaný zájem o teologii mě přiměl, abych si znovu prošel promluvy s pojmem Bůh, které jsem proslul během minulých čtrnácti let, co jsem byl duchovním v Dublinu. Shromáždil jsem je do knihy, kterou jsem nazval *Potýkání se s Bohem* (*Struggling with God*).

Jedna část té knihy je založena na krátkém článku nazvaném *Proč mám rád svého kocoura* (*Why I Love My Cat*), který před několika lety napsal novinář Fred Sedgwick pro *Guardian*. Tento článek mne přiměl zauvažovat nad povahou víry. Zde je citát z Fredova článku:

Nejnovější kniha B. Darlisona – *Potýkání se s Bohem*.

„Pak začnou kocourovy oči žadonit, abych mu otevřel přední vchod – myslí totiž, že když prší vzadu, vepředu by mohlo být sucho...“

(Foto © Shutterstock.com.)

„Pro to, že mám našeho kocoura rád, jsou zjevné důvody: to, že má na tlapkách a bříšku jemňounký rezavo-bílý kožíšek, to, že se mohu naprosto spolehnout na jeho lásku ke kredenci, ta radost, kterou mně jednou udělal, když přiměl moji vlídnou ženu pronést sprosté slovo – ‚Mazej dolů, ty blbe...‘ –, jelikož se prošel po čerstvě upečených rybích lasagních.

Ale hlavním důvodem je to, jak je roztomile nedůvtipný. Některé kočky jsou chytré, a znám majitele, který tvrdí, že jeho kočka nejenom přišla na to, jak otevírat ledničku a brát si z ní žrádlo, ale ještě k tomu ten trik odmítla naučit ostatní kočky v domě.

Můj kocour je ovšem blbý. Nejlépe to projevuje v dešti. Protlačí se „kočkolezem“ v zadní části domu, namočí si čumák a okamžitě se vrátí. Pak ale začnou jeho oči žadonit, abych mu otevřel přední vchod – myslí totiž, že když prší vzadu, vepředu by mohlo být sucho.“¹

Článek doprovázela malá fotografie Fredova kocoura, a ačkoli se, co se koček týče, nepovažuji za odborníka, zdál se mi chytrý. Jmenuje se Stanley, což ho nezměrně povyšuje nad všechny jeho kočičí bratry a sestry s nedůstojnými jmény jako Micinka a podobně, a to, co Fredovi připadá jako blbost, lze také považovat za mimořádnou prozíravost. Stanley Sedgwick se ne-

nechává zastrašit konvencemi; pevně vzdoruje tyranii tradice. Skutečnost, že prší za domem, pravděpodobně znamená, že prší i před ním, ale nemusí tomu tak být nutně. Ti z nás, kteří v suchu sledovali, jak na druhé straně ulice lijí – většina z nás to během života zažila aspoň jednou –, musí dát Stanleyemu Sedgwickovi za pravdu, že v životě nelze vždycky rozhodovat mezi ano a ne. „Bud' prší, nebo neprší“ může stačit jako pravidlo pro každodenní aktivity, ale jsou příležitosti – vzácné, ale přesto se vyskytující –, kdy musíme být připraveni zvážit třetí možnost, tedy že zároveň prší i neprší.

Problémem našeho vzdělávacího systému a v mnoha směrech i našeho náboženství je to, že jsme jen málokdy připraveni zaujímat taková třetí stanoviska. Jsme naučeni uvažovat v jednoduchých možnostech – dobré nebo špatné, černé nebo bílé, pravda nebo lež –, ale svět je strašlivě zvrhlý a tvrdošíjně se brání takovýmto pohodlným kategoriím. Gilbert Keith Chesterton před mnoha lety řekl, že kdyby měl nějakou lidskou bytost zkoumat mimozemšťan, viděl by dvě uši, dvě oči, dvě ruce, dvě nohy a dvě ledviny, a právě když by objevil neměnný zákon stavby lidského těla, narazil by na srdce a musel svoji hypotézu přeformulovat.

Věda – pokud je to dobrá věda – dochází pomocí neustálého přeformulování hypotéz k poznání, že naše závěry jsou provizorní a že

¹ Fred Sedgwick, Why I Love My Cat. *The Guardian*. London: Guardian Media Group, 6. září 2004.

se vždycky může objevit něco nového a vysoce nepravděpodobného, co změní naše uvažování. Stephen Hawking, známý autor *Stručné historie času*, přiznal na konferenci v roce 2004, že jeho dosavadní představy o černých dírách byly mylné a že další úvahy o důkazech ho přiměly, aby svou teorii změnil. Hawking si byl – jako každý, kdo je jen trochu obeznámen s kosmologií a fyzikou elementárních částic – vědom toho, že vesmír je skutečně podivné místo a že nejsme schopni pochopit jeho podivnost, pokud nebudeme ochotni vystoupit z běžných kolejí, do nichž jsme se zajeli ze zvyku, letargie a arogance. Fyzikální vesmír je pro fyzika stejně dechberoucí, jako je pro kocoura Freda Sedgwicka meteorologie. Navzdory staletím pečlivého výzkumu – nebo právě v jejich důsledku – zjišťujeme, že naše výprava za pochopením je sotva v plenkách a že obezřetnost vyžaduje, abychom své závěry načrtávali jen zlehka.

Nikde není lidská závislost na běžných způsobech myšlení tak zjevná jako v náboženství a nikde není tak omezující. Domysleli jsme se tak už řady výroků, beznadějně omezených na

ano/ne. Ani jedna odpověď se tu nezdá přijatelná, ale žádná další odpověď jako by se vůbec nenabízela.

Před několika lety jsem měl promluvu, při níž jsem trochu lehkovážně řekl, že ateismus je nedostatek fantazie. Stejně tak jsem mohl říci, že nedostatkem fantazie je teismus – jako víra v dobrotivou otcovskou postavu na nebesích. A skutečně, ani jedna z těchto pozic mně nepřipadá zcela uspokojivá. Britský filozof John Grey ve své knize *Hereze (Heresies)* říká, že ateismus je jen viktoriánská fosilie, a skoro bych dodal, že tradiční víra je ještě starší historická kuriozita. Také agnosticismus patří do popelnice intelektuálních dějin. Agnostik si dobře vystačí s oběma alternativami, prostě se jen pro žádnou z nich nerozhodl. Líbila by se mi třetí možnost, která by předchozí dvě překračovala.

Poté, co jsem uvažoval nad těmito složitými a záhadnými věcmi, jsem napsal promluvu s názvem *Třetí postoj*. Když vtom jsem najednou, zčistajasna, dostal poštou knihu. Byl to *Příběh mého srdce (The Story of My Heart)* od Richarda Jefferiese, který zemřel roku 1887 ve věku osma-

Vidět podivuhodnost a nádheru věcí. (Foto © Shutterstock.com.)

třiceti let. Nikdy jsem o něm neslyšel. Poslala mně ho Irene Hornbyová, duchovně založená paní, která editovala žurnál Unitářské psychické společnosti (Unitarian Psychical Society). „Dovolila jsem si Vám poslat knihu, kterou přikládám,“ psala Irene v průvodním dopise. „Myslím, že byste mohl spisy Richarda Jefferiese ocenit. Viděl podivuhodnost a nádheru všech věcí. Prosím, promiňte mně tu opovážlivost, že se na Vás s tímto obracím. – Měla jsem dva výtisky a myslím, že mu jako čtenář budete nakloněn.“

Byli jsme s Irene přáteli už pěknou řádku let a věděla, co by mě mohlo zaujmout. Nemohla ale vědět, že ta kniha Richarda Jefferiese vyjadřuje tím nejsrozumitelnějším způsobem tytéž myšlenky, které se mně už několik týdnů v zárodečném chaosu honily hlavou. Nevím, jak to vysvětlit, ale tento jev mně není neznámý. Vím jen to, že jsem tu knihu dostal zrovna v době, kdy jsem si ji potřeboval přečíst. Jsem si také vědom toho, že existují konvenční vysvětle- ní, pouze mně nepřipadají uspokojivá. Byla to shoda okolností? Andělé? Synchronicita? Náhoda? Božská inspirace? Telepatie? Kdoví... Mohlo to být všechno dohromady, nebo kombinace něčeho z toho, nebo něco nad to vše, co je nad naše nynější chápání. Podle mě však je nepatřičné odmítat tento fenomén na základě konvenčního dogmatu odvozeného z materialistických předpokladů, že se takové věci stávat nemohou.

Toto je úryvek z knihy Richarda Jefferiese: „Jelikož už tak dlouho stojím tváří v tvář skutečné zemi, skutečnému slunci a skutečnému moři, jsem pevně přesvědčen, že existuje nezměrné množství myšlení, jaké dosud nezná-

me... Problém mé vlastní existence mne rovněž přesvědčuje o tom, že toho existuje mnohem více. Jak naše myšlenky obíhaly po staletí v kru- zích, je obtížné nacházet slova pro vyjádření myšlenky, že existují jiné myšlenky. Pokud jde o mne samotného, ačkoli to sám pro sebe nedokážu plně vyjádřit, jsem zcela přesvědčen, že existuje ohromná nezměrnost myšlení, existen- ce, i dalšího, co překračuje dokonce i nesmrtel- nou existenci.“

Myslím, že Richard Jefferies má pravdu. Dese- tiletí intelektuálního úsilí mne přivedlo do stavu zmatené (a pobavené) nevědomosti. Celoživot- ní hledání odpovědí mne přivedlo ke zjištění, že jsem ještě nezačal klást náležité otázky. Možná to vnímáte stejně. Doufám, že ano. A je-li tomu tak, pak moje rada je tato: Když stojíte před dvě- ma neuspokojivými možnostmi, hledejte třetí možnost (možná by nám měli říkat „Církev třetí možnosti“!). Pamatujte, že občas zároveň prší i neprší. Vzpomeňte na citát z Nielse Bohra, jímž jsme začali: „Protikladem správného výroku je chybný výrok. Ale protikladem hluboké pravdy může být jiná hluboká pravda.“

Francouzská filozofka a mystička Simone Weilová si tohoto paradoxu byla vědoma. Napsala: „Je Bůh, není Bůh. Jsem si jistá, že Bůh je v tom smyslu, že si jsem jista, že moje láska není iluzí. Jsem si jistá, že Bůh není v tom smyslu, že si jsem jista, že neexistuje nic, co se podobá če- mukoli, nač při tom slově dokážu pomyslet.“

Je možné, že ateista i věřící mají oba pravdu a oba se zároveň mýlí. Vzhledem k této pozoruhodné možnosti bychom si měli dát velký po- zor na to, jak se nálepkujeme.

Přeložila Ruth Weiniger.

Socha zakladatele rumunského unitářství Ference Dávída v Kluži

Kateřina Štěpánková

Slavnostní odhalení sochy proběhlo 17. srpna 2019 v rumunském městě Kluž, kde se Ferenc Dávíd narodil, studoval, později i učil a ve zdejším kostele kázal. Dávíd byl významným reformátorem, kterému nevyhovovala striktnost a přísnost katolické církve. Mezi jeho hlavní myšlenky patřilo zejména antitrinitářství neboli odmítání trojjediného Boha. Právě on položil základ nejen rumunskému, ale i světovému unitářství.

Nová socha Ference Dávída v Kluži. (Fotografie jsou převzaty z webu transylvánských unitářů.)

Socha Ference Dávída byla symbolicky umístěna do prostranství mezi klužským unitářským kostelem a unitářskou školou Jana Zikmunda. Bronzovou sochu k jeho počtě vytvořil oceňovaný rumunský umělec Zoltán Gergely, který ve svých dílech často zobrazuje duchovní autority. Do svých soch se snaží vnést skutečné povahové vlastnosti „modelů“, ale zároveň tvoří v úctě k tradici starých mistrů. Podle Gergelyho socha nepředstavuje Ference Dávída, ale zobrazuje současný náhled na jeho ducha, osud a myšlenkové dědictví.

V projevech k příležitosti slavnostního odhalení sochy se vystříдалo několik řečníků. Promluvil například unitářský duchovní Ferenc Bálint Benczédi. Podle Bálinta se stal Ferenc Dávíd stěžejní osobností náboženské reformace. Snoubil se v něm protestantismus s renesančním pojetím pravdy. „Nikdo nemůže být pronásledován pro svou víru,“ citoval slova Ference Dávída. Připomněl, že díky Dávídovi byla v lednu roku 1568 v Tordě králem Janem Zikmundem vyhlášena náboženská svoboda. A s tím oficiálně uznána unitářská církev. Po smrti krále byl ale Dávíd za své pokrokové myšlenky uvězněn na hradě Deva, kde později i zemřel. Stal se prvním protestanským mučedníkem. V projevu reverenda Norberta Rácze zaznělo, že myšlenka vytvořit sochu Ference Dávída v Kluži vznikla už před sto padesáti lety. I přesto, že tento nápad podle něj mnozí brali s nadhledem, existovali lidé, kteří věřili, že socha vznikne. Protestantský pastor a bývalý poslanec Evropského parlamentu László Tókéš na závěr vyjádřil naději, že se i v Rumunsku po vzoru Maďarů stane 13. leden Dnem náboženské svobody.

Odhalení sochy předcházelo slavnostní shromáždění v hlavním unitářském kostele v Kluži.

Slavnostní odhalení sochy.

Unitářský kostel na seznamu světového dědictví UNESCO

Jana Tichá

Unitářský kostel v Oak Park v americkém státě Illinois, nazývaný Unity Temple (Chrám jednoty), dílo významného moderního architekta Franka Lloyda Wrighta z let 1905–1908, byl letos v červenci zapsán na seznam světového dědictví UNESCO. Na prestižním soupisu světových památek již figuruje unitářský kostel v rumunském Dârjiu jako součást skupiny transylvánských vesnic s opevněnými kostely. Ani Unity Temple se neocitl na seznamu samostatně, ale v rámci skupiny „The 20th Century Architecture of Frank Lloyd Wright“, která čítá celkem osm budov tohoto zakladatele americké moderní architektury. Pro nás unitáře je kostel v Oak Park pozoruhodný dvojnásobně. Jestliže totiž historie venkovského kostela v Dârjiu sahá do 13. století a z toho je zřejmé, že nemohl být postaven jako unitářský, Unity Temple byl navržen přímo pro unitářské společenství, a to dokonce architektem, který byl sám členem místní obce.

Exteriér budovy
Unity Temple
v Chicagu.
(Foto KLK.)

FRANK LLOYD WRIGHT

Frank Lloyd Wright (1867–1959) pocházel z rodiny s dlouhou unitářskou tradicí. Jeho prarodiče z matčiny strany přišli do Ameriky z Walesu. Dědeček byl unitářský kazatel a jeden z Frankových strýců, Jenkin Lloyd Jones, jej v tomto povolání následoval a stal se významnou osobností amerického unitářství. Matka budoucího slavného architekta Anna Lloyd Jonesová se

přátelila s Augustou Chapinovou, první ordinovanou unitářskou reverendkou a první ženou, která získala v Americe univerzitní titul doktorky teologie. Právě Augusta Chapinová byla reverendkou obce v Oak Park, když se do městečka v roce 1889 přistěhoval Frank Lloyd Wright. Strávil zde následujících dvacet let a vytvořil zde některá svá klíčová díla, k nimž patří i Unity Temple.

Interiér budovy Unity Temple, hlavní shromažďovací místnost. (Foto KLK.)

SVĚTOVÝ SKVOST V OAK PARK

Počátky unitářské obce v Oak Park se datují do roku 1871. Zdejší skupina unitářů a univerzalistů si brzy vystavěla dřevěný kostelík s věží směřující k nebi. Právě věžka se mu stala osudnou: v noci na 6. června 1905 do ní uhořel blesk a kostel shořel do základů. Frank Lloyd Wright byl požádán o návrh nové budovy a zakrátko předložil projekt, který vyhovoval potřebám obce i jejím finančním možnostem. S odstupem času popisoval Wright vznik projektu: „První idea byla vznešená místnost pro bohoslužby, jejíž velkorysý formát dá tvar celé budově. Místnost uvnitř nechť tvoří architekturu navenek. Jaký tvar zvolit? Nuže, odpověď se skrývala v materiálu. Pokud v roce 1906 mělo mít 400 lidí střechu nad hlavou a rozpočet byl 45 tisíc dolarů, nabízel se jen jediný materiál. Beton byl levný.“¹ Budova měla být dokončena v listopadu 1906. Nakonec si stavba vyžádala ještě dva a půl roku, ale trpělivost se vyplatila. V neděli 26. září 1909

se unitáři z Oak Park nastěhovali do nového domova a místní správní sbor vydal prohlášení, v němž vyjádřil poděkování architektovi: „Věříme, že budova se stane dlouhotrvajícím důkazem jeho uměleckého génia a že vynikne jako mistrovské dílo umění a architektury.“²

Jejich naděje se naplnila. Unity Temple má mimořádný význam pro dějiny světové architektury hned z několika důvodů. Z hlediska stavebních technologií se jedná o první budovu postavenou z monolitického betonu. Neméně revoluční je prostorové a dispoziční řešení. Chrám jednoty totiž ničím nepřipomíná tradiční kostel s hlavní a příčnou lodí ve tvaru kříže, jaká byla pro křesťanské kulturní prostředí typická po dlouhá staletí. Vypadá spíš jako jakákoli veřejná či dokonce výrobní budova: dva bloky s plochou střechou jsou propojené nižším traktem se vstupními dveřmi. Nalevo od

1 Frank Lloyd Wright, *An Autobiography*, London: Faber & Faber 1945, s. 139.

2 “We believe the building will long endure as a monument to his artistic genius and that, so long as it endures, it will stand forth as a masterpiece of art and architecture.” Dostupné z: <http://www.unitytemple.org/unity-temple/our-historic-home>, cit. 14. 8. 2019.

vstupu se nachází síň pro bohoslužby, napravo prostory, které bychom dnes nejspíš nazvali komunitní centrum. Wright uvažoval o kostelu podle vlastních slov ne jako o svatostánku s věží ukazující k nebesům, ale jako o místě setkávání, kde se úcta k tomu, co člověka přesahuje, snoubí s respektem k bližním a péčí o ně. Jeho novátorské pojetí se projevuje i v uspořádání interiéru. Wright otočil tradiční schéma, v němž lidé vcházejí do kostela čelem ke kazatelně a při odchodu se k ní obracejí zády. Umístil lavice do centrálního prostoru síně tak, aby na sebe všichni viděli, a pulpit postavil zády ke vstupu. Účastníci bohoslužby tak přicházejí vstříc ostat-

ním lidem a při odchodu směřují jejich kroky naopak nejprve ke kazatelně, než projdou průchodem se sníženým podhledem opět na denní světlo. Kostel je rovnoměrně osvětlený střešními okny se žlutým sklem, které dodává interiéru přívětivý teplý odstín bez ohledu na to, jaké je zrovna venku počasí. Stabilní a nehierarchické prostředí vyjadřuje ryze architektonickými prostředky podstatu unitářského univerzalistického přesvědčení o rovnosti a hodnotě každého člověka. Kostel nedávno prošel kompletní rekonstrukcí a je přístupný veřejnosti jak v rámci speciálních architektonických prohlídek, tak samozřejmě během nedělních shromáždění.

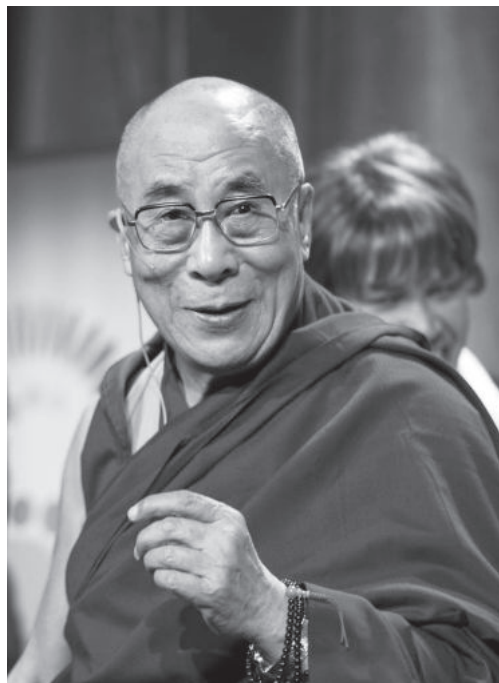

Hlavní vchod do chrámu. (Foto P. Samojský.)

Jeho Svatost dalajlama a východiska ekologické krize

Anna Vachudová

Slova jako trvalá udržitelnost, klimatická krize a environmentální degradace vidíme dnes skloňovat takřka v každém serióznějším tisku. Cesta letadlem z Indie do USA a zpět se rovná uhlíkové stopě, kterou vytvoří produkce jednoho milionu umělohmotných sáčků. Ledovce tají, biodiverzita se ztrácí, Bangladéši hrozí zatopení a díky monzunům zesíleným změnou podnebí se rapidně zvyšuje úmrtnost na malárii v povodí řek pramenících v Himalájích, protože se v Indii, Bhútánu a Číně množí komáři. Naopak v Evropě hrozí vymírání hmyzu. Finanční hodnota vyčíslená za hospodářský přínos včelí populace jde do milionů eur ročně. V Indii nastal obrovský boom otevírání podniků typu McDonald's a indické obyvatelstvo spolu s populací USA čelí obrovské epidemii obezity a jiných civilizačních chorob. V Evropě to není o moc lepší. Současně mizí deštné pralesy, dvě třetiny světové výroby antibiotik jdou na průmyslový chov dobytka a podobně to platí i o produkci pšenice. Do roku 2050 USA plánují zdvojnásobení konzumace masa. Pokud by veškeré obyvatelstvo Kanady omezilo spotřebu masa na jedenkrát týdně, vymizel by světový hladomor. Momentálně hladoví asi jedna miliarda lidí, přičemž jedna třetina světové produkce potravin skončí na skládkách. Teploty stoupají, jsou vyvinuty již velmi efektivní klimatické modely předpovídající nárůst teplot s enormní přesností. Drtivou většinu následků ekologické krize odnášejí obyvatelé rozvojových zemí. Závažným problémem je fakt, že právě tito lidé chtějí co nejrychleji dosáhnout životní úrovně západního světa, tedy naší. Je přirozené, že chtějí naše auta, naše smartphony, mixéry, klimatizace, bazény, notebooky, drony nebo zmrzlinovače. Bohužel naše planeta není s to, aby tento růst vydržela, a zde jsme svědky jednoho z nejzávadnějších etických aspektů ekologické krize

Jeho Svatost dalajlama.

(Obr. převzat z: [commons.wikimedia.org/wiki/File:Dalailama1_20121014_4639_\(8089285536\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dalailama1_20121014_4639_(8089285536).jpg).)

současnosti. Náš blahobyt je možný pouze tehdy, budou-li existovat lidé žijící pod hranicí chudoby. Pokud se tedy chceme mít dobře (a stále lépe, což je z hlediska hospodářské udržitelnosti holý nesmysl, ač se vlády tváří, že trvalý ekonomický růst je možný), musíme záměrně udržovat v chudobě miliony lidí.

Informace jsou to deprimující, ale i přesto existují pozitivní východiska a možnosti, jak se každý z nás může k této situaci postavit.

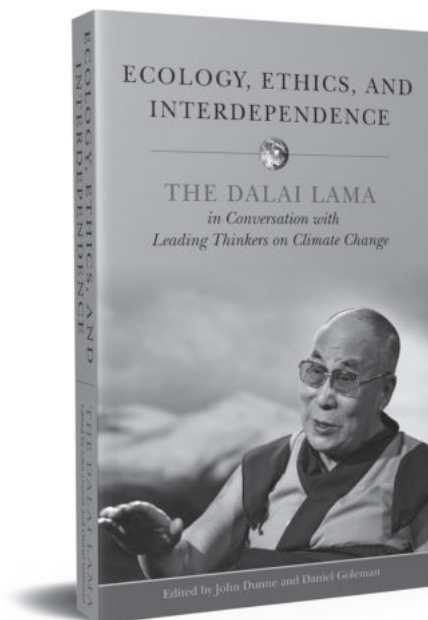
Nedávno se mi do rukou, respektive na displej mého počítače, dostal anglický originál knihy s výmluvným názvem *Ecology, Ethics and Interdependence: Dalai Lama in Conversation*

with *Leading Thinkers on Climate Change* (Ekologie, etika a klimatická krize: dalajlama v hovoře s předními odborníky, vyjde v nakladatelství Albatros Media někdy před Vánoce) s dotazem, zda bych byla ochotna knihu přeložit do češtiny. Protože se překlady živím a téma mi přišlo zajímavé, nabídku jsem přijala. V tu dobu jsem zrovna pobývala v meditačním centru v jižní Indii, trochu vzdálená od klasického shonu západního světa, a myšlenky jako klimatická krize mne nijak zásadně netrápily. Po příjezdu domů jsem se pustila do práce. Velmi brzy jsem zjistila, že kniha mluví o věcech, které si naši pozornost právem zasluhují, a to i v případě, kdy abstrahujeme od současné módní zelené vlny zaujetí vším proekologickým.

STRUČNÝ OBSAH KNIHY

Institut Mind and Life, nadace založená z podnětu dalajlamy, uspořádala v Dharamsale, exilovém sídle Jeho Svatosti, týdenní diskuzní panel na téma „ekologická krize a její východiska“. Dalajlamovo pozvání přijalo množství špičkových odborníků a vědců z celého světa, včetně duchovních představitelů, například Jeho Svatosti 17. karmapy, křesťanské teoložky Sallie McFagueové či novináře, vědeckého pracovníka a jednoho z nejznámějších evropských učitelů buddhizmu Matthiewa Ricarda. Nechyběli ani odborníci na klimatologii, psychologii, ekologický aktivismus, historii či environmentální etiku a filozofii. Uvedená kniha je záznamem rozhovorů z této konference, které vždy následují prezentaci jednoho z hostů.

Kniha je řazena do jednotlivých kapitol na témata: vzájemná provázanost, etika, filozofie, věk antropocénu, skleníkový efekt, ztráta biodiverzity, ekosystémy, ekologická stopa a její výpočet včetně stanovení pozitivní stopy. Nechybí diskuze o ekologickém vlivu konzumace masa a konzumním životním stylu jako takovém. Zajímavá je dalajlamova prezentace o tom, jak může k řešení krize přispět buddhistická tradice a zejména praxe soucítění ke všem cítícím bytostem. Najdeme zde i příspěvky z oblasti psychologie na téma behaviorální změny a motivace v souvislosti s konkrétním jednáním jednotlivce a nechybí ani jasná formulace stra-

Nová dalajlamova kniha brzy vyjde v českém překladu Anny Vachudové.

tegii, díky kterým každý z nás může přispět ke zlepšení stavu naší planety. Inspirativní může být i výzva křesťanské teoložky Sallie McFagueové k tzv. „dobrovolné chudobě“, v níž se každý jednotlivec zřekne luxusních věcí, které de facto nepotřebuje, ve prospěch budoucnosti naší země a své naplnění nalézá místo ve vnějších věcech ve svém nitru. V knize se pojednává i o výchově budoucí generace a naší odpovědnosti k ní.

Osobně považuji za velmi přínosnou prezentaci gešeho Thuptena Jinpy, osobního překladatele Jeho Svatosti dalajlamy, o tom, jak pomocí buddhistické praxe kontempace zefektivnit své rozhodování a přijmout změny vedoucí ke zmírnění ekologického problému. Stručně zde popisuje fungování lidské mysli a jejích procesů, zejména za účelem mentální kultivace a vzniku uvědomění. Právě uvědomění, informovanost a vhléd klade jako zásadní východiska pro to, aby člověk změnil své chování a činil taková rozhodnutí, která jsou přátelská nejen k němu, ale i k celé planetě. Za velmi

nosné považují to, že za jedno z nejdůležitějších východisek ke změně myšlení považuje radost a humor a jejich systematickou a záměrnou kultivaci, protože bez nich může být snaha o změnu nepřilíš lákavá, a tudíž trvale neudržitelná. Aspekt radosti je zde pojat jako jeden z tradičních klíčových kamenů buddhistické tradice univerzity Nálanda, kde působili duchovní velikáni jako na příklad Nágárdžuna, který svou relativistickou filozofii jako první na světě de facto antcipoval Einsteinovu teorii relativity, či Šántidéva, jehož texty jsou pro buddhistickou metodiku takřka neodmyslitelné.

Poslední kapitola se věnuje diskuzi, která předkládá konkrétní návrhy k řešení ekologické krize. Zde je důraz kladen většinou nikoli na nebezpečí, ale spíše na skutečnost, co můžeme učinit s pozitivním a radostným očekáváním pro to, abychom dokázali trvale žít na naší planetě.

Slovy autora: „Poslání konference je totožné s filozofií nadace Institut Mind and Life, která zní: ‚Zmírnění utrpení a podpora blahobytu za pomoci propojení vědy s kontemplativní praxí

a moudrými tradicemi.‘ Toto inspirativní poslání lze realizovat mnohými způsoby, ale ze všech nesčetných diskuzí, které dalajlama nadace uspořádala, má tato debata na téma ekologie, etika a klimatická krize pravděpodobně největší potenciál, jak zasáhnout co nejširší pole působnosti.“¹

V knize se čtenář dozví mnoho zajímavého, publikace se neomezuje pouze na buddhistický přístup, ale analyzuje vícero pohledů; je tedy knihou multikulturní, odbornou, přesto však čtivou. Její největší zásluha leží podle mého názoru v tom, že nejen předkládá znepokojivé informace a návrhy na jejich řešení, ale zdůrazňuje zejména pozitivní přístup a myšlení, jež prolínají celým obsahem knihy. Přeji tedy vám i všem jejím čtenářům množství environmentálního optimizmu a smyslu pro humor, neboť v každé oblasti činnosti, dojde-li na její filozofická východiska, platí ono známé „sejdou-li se dva filozofové, jsou zde přítomny minimálně tři názory“.

¹ *Ekologie, etika a klimatická krize: dalajlama v hovoru s předními odborníky*, překlad Anna Vachudová, Praha: Albatros Media 2019, s. 12, v tisku.

Člověk by měl usilovat o poznání na všech frontách

Rozhovor s duchovním Vlastimilem Krejčím

Během svého života jste vystřídal mnoho zaměstnání v různých oborech, co vás zavedlo na duchovní cestu?

Na duchovní cestě jsem v podstatě od té doby, co si pamatuji tuto formu bytí, kterou prožívám. Prostě se to tak stalo. Nejsem z věřící rodiny. Ale je to můj náhled na tento způsob existence. Hledal jsem odpovědi na duchovní otázky už v dětství. V pubertě jsem jezdil každý týden na křesťanské setkání mládeže, ale křesťanství mi pocitově přišlo jako obchod. Není to pro mě ta cesta, kterou bych cítil.

Proč jste se tedy rozhodl jít studovat teologickou fakultu?

Já jsem studoval až po čtyřicítce. To byla taková shoda okolností a náhod. Chtěl jsem přestat pracovat se stroji, se kterými jsem pracoval čtvrt století. Působil jsem jako IT technik, softwarový učitel, kameraman trikové kamery...

Jakým způsobem jste se dozvěděl o unitářství?

Přes Petra Samojského. Byl jsem s ním na vojně v Plzni. Věděl jsem, co dělá a že existují nějaké unitáři.

Kdy jste se rozhodl stát duchovním? Bylo to už při studiu na teologické fakultě?

Já nevěděl, že to jde. Poprvé jsem se zeptal Petra, jestli bych mohl dělat duchovního, v období, kdy se vrátil z Ameriky, asi v roce 2003. Popsal mi ten proces a z toho vyplynulo, že to v podstatě nejde. Uběhlo přibližně deset let a podmínky se změnily. Sešli jsme se na pivo a řekl jsem Petrovi, že chci změnit práci a budu dělat nejspíše kouče. Měl jsem státnice z psychologie a koučovací výcvik. A on na to: „A nechceš dělat duchovního u nás?“

Když jste uvažoval nad tím, že budete duchovním, přemýšlel jste i nad jinými náboženskými směry?

V podstatě ne. Ta nabídka přišla od Petra jako blesk z čistého nebe. I kdyby byly jiné možnosti, neumím si to představit. Podobně jako u unitářů, i u mě je z hodnot důležitá svoboda. Ale to v ostatních denominacích moc nenajdete. Všichni mluví o svobodě, o svobodě ducha, o spasení, ale když se podíváte na tu praxi, tak je to dogma na dogma.

Vlastík Krejčí (první zprava) se spolužáky za studií na HTF UK. (Pokud není uvedeno jinak, pocházejí fotografie z archivu V. Krejčího.)

Co na unitářství vyzdvihujete, co je vám nejbližší? Ta svoboda?

Jednak ta svoboda, osobní přístup a spiritualita, jednak se mi líbí, že v Čechách je to tradičně spojené s osobním rozvojem. Což je téma mně blízké. Když se podíváte, co dělal Norbert Fabian Čapek, tak v podstatě dělal kurzy osobního rozvoje. Naplnil Žofín lidmi a vykládal jim, jak mají žít.

Máte unitářský vzor?

Jsem typ člověka, který nehledá moc vzory. Člověk by měl být sám sebou. V určitých momentech je samozřejmě dobré modelovat toho, kdo je v dané věci úspěšný, ale pak se vám to povede a jdete jinam.

Co pro vás osobně znamená Bůh?

Bůh jako takový je velmi osobní a intimní záležitost. Je to podobné jako s bolestí, je to nesdělitelné. Při nějakých mých interních rozhovorech je to osoba, ale zároveň si uvědomuji, že to je moje představa.

V medailonku pro webové stránky jste zmínil, že jste se narodil, abyste se tázal a měl připomínky.

Myslím si, že člověk by měl usilovat o poznání na všech frontách. Realita je mimo nás a my jí vnímáme nějakými smysly. Naše uvažování je spoutáno pojmy. Řeč hodně ovlivňuje

to, jak myslíme. Neumíme se od toho odpoutat. Popisovat něco pouze jedním způsobem je neuspokojivé. Proto mě baví věda, fyzika a mystika.

Jaká pro vás byla nejtěžší životní otázka?

Kdo jsem. Odpověď jsem zatím nenašel.

Pomáhá vám v tom unitářství?

Určitě. Unitářství je také postaveno na tázání, alespoň pro mě. Právě, že to není postaveno na té odpovědi, na dogmatu typu „Ježíš Kristus tě spasí“. Unitářství je o hledání, když to neděláte, tak si myslím, že nejste unitářem. Hledání je to nejdůležitější.

Kvůli seberozvoji?

Člověka to rozvíjí a je to pěstování spirituality. Forma praxe je různá, člověk medituje nebo se modlí, ale vždycky je to snaha dosáhnout odpovědi. Ne tu odpověď přijmout od nějaké autority. Protože pak se stane co? Nic. To podle mě není cesta.

Kde berete inspiraci k tvorbě promluv? Z vlastní zkušenosti?

Inspiraci beru v podstatě z osobního rozvoje. Nejvtipnější na tom je, že se lidem snažím vždy něco otevřít a zároveň si u toho uvědomuji, že je to moje osobní téma. Ta síla, s jakou to člověka udeří, když už to proběhne, ta je vtipná.

Při vedení svatebního obřadu.

Česká výprava na unitářské škole vedení, Kluž 2014, V. Krejčí je druhý zprava.

Myslíte si, že jsou v dnešní době důležité rituály?

Přijde mi, že dříve to lidé dělali vědomě, dnes to dělají nevědomě. Pokud je rituál vědomý, tak vám dá důležitý předěl. Prožíváte onen přítomný okamžik. Je důležité, aby si to člověk začal uvědomovat. Jinak se to sice také stane, ale vy u toho „nejste“.

Je škoda, že některé rituály z dob minulých zmizely?

Žijeme v jiné kultuře, na některé rituály už není místo. Nejsme na ně připraveni. Rituály následují společenské klima. Něco podobného přechodovému rituálu jsem měl, protože jsem za socialismu byl na vojně. Ne že by vojna dělala z chlapců muže, ale uvědomíte si, že se něco změní. Přijdete z vojny do života a najednou je všechno jinak.

Během své práce vyslechnete spousty životních příběhů, často negativních a smutných. Jak pečujete o své duševní zdraví, praktikujete nějaký druh psychohygieny?

To je jedna z důležitých oblastí práce s lidmi, nejen u duchovního, ale i obecně. Prostě to dělat musíte, jinak se zblázníte. Každý má svůj způsob, jak to provádět a čelit tomu. Také mám svoje techniky. Je důležité nebrat si věci osobně a emočně, to je základ. Pokud se stane, že vás to zasáhne, tak je s tím potřeba pracovat. To, že se vás něčí příběh dotkne, znamená, že máte s tím příběhem nějakou společnou kvalitu.

Jaké máte záliby a co vás na nich těší?

Závodně střílím z luku. Je to dost návykové. Perfektní věc. Musíte mít obecnou kondici, specifickou fyziku na ten sport, techniku, musíte mít mentální přípravu. Umět si vyprázdnit hlavu, jakmile nebudete mít prázdnou hlavu, netrefíte se. Vždycky je to triáda. Luk, šíp a střelec.

Baví vás práce duchovního?

Dělat duchovního v Unitarii je těžká věc. Nemůžu říct, že mě to baví. Ale je to naplňující. Udržuje mě to v pocitu, že to, co dělám, má

Vlastimil Krejčí přednáší na Unitářské akademii v Litomyšli, březen 2019. (Foto O. Svatoš.)

smysl. Vidím, že jsem někomu pomohl, že se někomu ulevilo. A to jsou výsledky, které jsou reálné.

Vzpomenete si na konkrétní příběh, který vás potěšil, naplnil?

V Teplicích je to setkání s lidmi naplňující skoro každé, protože jsou to lidé, kteří řeší problémy, co si běžný člověk vůbec neuvědomuje. Mají úplně jiné životní potíže. Mají radost, když se něco naučí nebo se jim něco podaří. Vidíte, že se ten člověk za rok nějakým způsobem posunul.

Jsou problémy obyvatel Teplic hodně odlišné například od Pražanů?

Jsou řekl bych dost odlišné. Lidé tam víc řeší problémy vznikající z chudoby, objevují se tam také rasově motivované problémy.

Jaké máte plány do budoucna v duchovenké činnosti? Chtěl byste něčeho konkrétního v Unitarii dosáhnout?

Nemám pocit, že bych něčeho chtěl dosáhnout v jakémkoliv smyslu. Dělat dobře duchovenkou práci je samo o sobě dost vysoký a náročný cíl. V teplické obci máme cíle rozvoje. Chtěl bych, aby nás tam bylo co nejméně. Ale uvědomuji si, že to není vůbec jednoduché. Češi jsou ateisté, a když už jsou věřící, tak chtějí to vyřešení. Přijdou k unitářům a my jim řekneme: musíte se sami snažit, něco dělat. To zpravidla slyšet nechtějí.

Cítíte práci duchovního jako svoji životní cestu? Jste podle vás tam, kde máte být?

Pocity se samozřejmě míchají. Některý den ano, některý den ne, a přijde mi to normální. Ono není úplně zdravé pořádku něco měnit, ať už jsou to vztahy, práce nebo koníčky. To, že mám pocit, že to někdy není ono, nemusí znamenat, že to není ono. Nemyslím si, že člověk by měl usilovat o to, aby byl permanentně šťastný. To není přirozené.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Z cvičení studentů Unitářské akademie

Je v unitářské tradici něco, čeho byste se nikdy nechtěl(a) vzdát?

Nejsem si jistá, zda se tato otázka týká konkrétních rituálů a zvyků, tedy například duchovních shromáždění, nebo směřuje obecněji k základnímu pojetí víry. Co se týká první oblasti, pak já osobně bych nikdy nechtěla vidět, že se vzdáme Květinové slavnosti. Není to jen mocný symbol a výstižná metafora pro naše přesvědčení, ale spojuje nás to i s unitáři z minulosti. To oni nám umožnili účastnit se rituálu, který evokuje naši historii. Už to není jen výlučně naše Květinová, ale něco, na co můžeme být hrdí, protože jsme přispěli k celosvětové unitářské praxi.

Pokud bych se měla vyjádřit k druhé oblasti, musím říci, že bychom se nikdy neměli vzdát svých základních principů: svobody, tolerance a rozumu. To jsou zásady, které mě přivedly k unitářství, které je definují a které jsou z mého pohledu nezbytné, abych cítila, že mohu být součástí náboženství. Nemohla bych být unitářkou, kdyby to znamenalo vzdát se některého z těchto tří pilířů naší víry.

(Karen Ercolino, P1, Tradice)

Měla by se organizace (tedy v našem případě obec nebo ústředí NSČU) starat o vzdělávání svých členů? Proč?

Ano, a to ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je, že vzdělávání samo o sobě přináší přinejmenším příležitost jak k intelektuálnímu, tak k osobnostnímu rozvoji jednotlivců (zde se vracím k tomu, co uvádím v odpovědi na první otázku, tedy k prospěšným návykům, které v sobě člověk při učení rozvíjí – například schopnost odstupe od sebe sama, schopnost identifikovat slabiny ve struktuře vlastního uvažování).

Druhým důvodem je, že při společném vzdělávání se utváří či potvrzuje také sdílená identita skupiny. V případě vzdělávání členů unitářských obcí považuji za jednoznačný přínos jak vytváření sdílené kolektivní paměti, tak navazování a utvrzování vzájemných mezilidských vztahů, ať už na bázi přátelské či spíše profesionální.

(Matěj Fixl, P2, Vedení)

Z unitářské Květinové slavnosti. (Foto převzato z: www.flower-communion.cz.)

Jaký je význam a účel doplňkových programů obce?

Myslím si, že účel doplňkových programů obce je dvojitý: Jednak nabídnout svým členům a příznivcům vzdělání nebo prožitky, a za druhé oslovit veřejnost a dát o obci vědět. Doplňkové programy mají pro veřejnost velkou vypovídací hodnotu, pomáhají osloveným lidem zařadit si společnost a lépe ji pochopit, což je zejména pro unitáře velmi potřebné.

(Ondřej Svatoš, P3, Služba obci)

Tradičně říkáme, že mezi unitáři je „vítán kdokoliv“. Je to tak absolutně, anebo to má nějaké výjimky?

Výborná otázka! V běžném životě by to byl asi opravdu kdokoliv, ale překročíme-li hranici běžného a pro většinu lidí normálního, musíme začít našlapovat opatrně.

Například potkám-li na ulici bezdomovce, nevezmu ho ihned do obce, možná tam ani není schopný dojít, a hlavně bych tak možná narušila bezpečné prostředí pro ostatní. Pokusím se mu tedy pomoci jinak, navážu s ním kontakt, rozhovor, zjistím jeho potřeby a jeho zájem se svou situací něco dělat. Myslím, že souhlas a dobrovolnost každého našeho počínání, a to bez výjimky, bychom měli respektovat.

Takže, jako pro unitářku by to měl být opravdu kdokoliv více či méně svéprávný a neohrožující mě ani sebe. A pro obec zase kdokoliv, kdo neohrožuje bezpečí lidí v obci a bezpečné vztahy v obci.

(Jana Rašková, P4, Služba veřejnosti)

Jak pracovat s nezbytností aspektu posvátna v přípravě a vedení shromáždění?

Kladu si otázku, co je vlastně pro unitáře posvátné?

Hinduisté mají posvátnou řeku Gangu nebo posvátnou krávu, křesťané hostie či kříž, muslimové zposvátnili vojevůdce Mohameda a kámen v Kábě... co je posvátné unitářům?

Náboženství – všechna – jsou založena na pocitu posvátna transcendence a na tajemství či rysech nadpřirozena, na rozdíl od každodenního života naplněného zejména starostí o obživu. Na překročení každodennosti vlastní fyzické existence, lpění na běžných starostech, na světě materiálních hodnot, který je pochopitelný a všední.

Posvátno je tedy spíše vnitřní pocit, který si každý z nás může k něčemu vztáhnout. Vyvolat ten pocit transcendentna a přesahu je tedy to, o co by mělo při přípravě a vedení shromáždění jít – ale kdo to umí vždy, všude a v každém?

Z duchovního shromáždění Unitářské akademie v Broumově. (Foto Ondřej Svatoš.)

Může být v meditaci, ztišení, v pochopení (takový ten moment, kdy vyřčená myšlenka posluchači zapadne jako puzzle). Ten pocit dokáže podpořit i vhodně vybraná hudba, atmosféra, oheň, rituál...

(Agata Pešková, N2, Kontext bohoslužby)

Jak byste obecně definovali hranice v pastorační práci?

V rodinných, sociálních, intimních, ale i pastoračních a příležitostných vztazích bych definovala hranice jako neviditelnou linii mezi pohodlím a nepohodlím. Musíme dodržovat zákony a pravidla „domu“, kde žijeme, pracujeme a stýkáme se, ale musíme se také snažit intuitivně vnímat nuance, které jsou mimo oficiální pokyny.

Duchovní nebo kdokoli jiný, kdo poskytuje pastorační službu, i ten, kdo ji přijímá, se musí snažit se navzájem „číst“. Někteří lidé jsou velmi otevření a expresivní, jiní jsou plaší a zdrženliví. Dávejte pozor na řeč těla, oční kontakt, tón hla-

su. Na základě toho si vytvořte nějaké prvotní předpoklady a při pokračování v interakci je pečlivě otestujte. Případně je upravujte. Při řešení problému bývá většinou přínosnější použití opatrné a vlídné vysvětlování. U některých lidí však může být lépe přijato a oceněno direktivnější řešení (například říct věci přesně jak jsou, upřímně, bez obalu).

Duchovní musí používat intuici, nesobeckost a úctu. Zaznamená-li jakýkoli pocit diskomfortu u druhé strany, musí „našlapovat zlehka“. Vypracování vhodného způsobu interakce s určitými lidmi může nějakou dobu trvat, zatímco u jiných se o to duchovní nemusí vůbec starat, první zvolená cesta se osvědčí.

Mám položit hlubší otázky? Měl bych navrhnout něco, co vnímám jako dobré, ale druhá osoba se brání? Měl bych se podělit o své osobní zkušenosti?

Hranice se nevinou jen rovně, mohou se všelijak kroutit. Ovšem dobrý pastor najde hraniční linii v každé situaci a respektuje ji.

(Susan Goldberg, N4, Pastorační práce)

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / Ročník 8, 2019, číslo 3

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Garant hlavních témat čísla:

Rev. Jarmila Plotěná

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Kateřina Štěpánková

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Autorská olejomalba © Jarmila Plotěná.

Foto na třetí straně obálky: Rekonstrukce prostor komunitního centra Unitaria.
(© Kristýna Ledererová Kolajová.)

Obrázek na čtvrté straně obálky: Polární záře – jedna ze „záhad“ vesmíru © Shutterstock.com.

Pokračování rekonstrukce prostor komunitního centra Unitaria

Prostor budoucí kavárny. Vzpomeňte si, jak to zde vypadalo dříve, až si zde dáte svou první kávu!

Intenzivně pracujeme na prodloužení výťahu o dvě stanice pod jeho současné ukončení, aby vstup do Čapkova sálu mohl být zcela bezbariérový. V místě, kam bude výťah dojíždět (na snímku), je již stavba tak nízká, že do vyhloubené šachty prosakuje spodní voda z Vltavy.

Všude, kde odhalíme rozvody vody nebo kanalizace v původním materiálu (olovo, litina), je měníme za nové. Takových potrubí už jsou vyměněny desítky metrů a vedení vody i kanalizace již plně funguje v nových trasách.

(Autorkou fotografií je Kristýna Ledererová Kolajová.)

Momentálně se stavba plně zabývá doplňováním klimatizačního systému do našich sálů. Dostat tuto zcela novou technologii do stávajících prostor, které na ni nejsou dimenzovány, je poměrně náročné a neobejde se to bez zásahů do jeviště a propadliště divadla Ta Fantastika, kterému alespoň takto velmi děkujeme za součinnost!

Kompletně bylo nutné vyměnit také veškeré rozvody topení včetně těch, které třemi větvemi procházejí pod Čapkovým sálem. Rozvodu topení dosud také sloužily původní, devadesát let staré trubky a byly zdrojem častých havárií. S koncem září bylo topení kompletně přepojeno, provedeny tlakové zkoušky a systém znovu napuštěn. Oba naše domy tedy mohou znovu začít topit.